

Přítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 26. SRPNA 1936

ZA KČ 2.—

Stalinův trest smrti

VL. BURIAN

Levice zpytuje svědomí

MILOŠ VANĚK

Politická historie lihu

KAREL KUBATA

Je naše doba romantická?

VÁCLAV ČERNÝ

Rozloučení s Karlem Krausem

JOSEF KODÍČEK

Vražda jako argument

Z. SMETÁČEK

S kým sympatisují — Muž bez vlasti — Posluchači mluví do rozhlasu — Práce jako odměna

Co očekávají naše školy od našich novin — Přívrženci esperanta nám píší...

Přívrženci occidentalů nám píší... — Vdaná pracující žena o sobě

Vítěz
v závodech

Co dalo jeho tělu tu sílu k vítězství? Především: rozumná výživa! Ta žádá Ceres, který dává všem pokrmům sílu a lehkou zázivnost.

Ceres

SÍLIVÝ ROSTLINNÝ TUK

Z labyrintu politických ideí kopěrným bodům demokracie vedou tyto knihy a úvahy:

K. Č.: **HOVORY S T. G. MASARYKEM**
Váz. v plátně Kč 60.—, v poloperg. Kč 75.—

R. H. Bruce Lockhart: **CESTOU KE SLÁVĚ**
2. vydání. Brož. Kč 45.—, váz. Kč 60.—

R. H. Bruce Lockhart: **ÚSTUP ZE SLÁVY**
4. vydání. Brož. Kč 45.—, váz. Kč 60.—

John Gunther: **EVROPA - JAKÁ JE**
2. vydání. Brož. Kč 55.—, váz. Kč 70.—

Konrad Heiden: **ADOLF HITLER**
2. vydání. Brož. Kč 45.—, váz. Kč 70.—

R. N. Miljukov: **MASARYK A BENEŠ**
2. vydání. Kč 4.—

Ferdinand Peroutka: **BUDOVÁNÍ STÁTU**
Dosud vyšly 3 díly (4 svazky). Brožované
Kč 275.—, váz. Kč 330.—

Walter Tschuppik: **NĚMECKO
A ČESKOSLOVENSKO 1926-1936**
Kč 4.—

FR. BOROVÝ Praha II, Národní třída 18
Bratislava, Dunajská ulice 21

KLUB PŘÍTOMNOST

sekretariát a klubovní místnost v Praze XI., budova
Všeoobecného pensijního ústavu (vých. vchod), tel. 355-33

Letní přestávka — příští večer 7. října.

Podmínky členství: Členem může se stát ten, kdo bude přijat výborem na doporučení jeho dvou členů. Zápisné jednou provždy Kč 50, roční příspěvek činného člena Kč 80, rodinného Kč 40, akademického Kč 20 (zápisné Kč 10), zakládajícího Kč 2000 jednou provždy.

Hosté mohou přicházeti do klubu na jeden nebo tři večery, jestliže je výbor pozval a člen uvedl.

Úvahy a přednášky Klubu Přítomnost:

1. č. P. N. Miljukov: Masaryk a Beneš, již II. vydání! — 2. č. Walter Tschuppik: Německo 1926—1936 a Československo. Vyšlo v nakladatelství Fr. Borový; svazek Kč 4.

Vážení pánové,

rád odpovídám na Vaš ctěný dotaz ohledně mého stanoviska k Vaším snahám.

Sleduji Vaši práci již po celou řadu let a nikdy jsem neodešel z Vašich přednášek a debat bez poučení. Při tom mne tři zjevy zvláště potěšily: Jednak sympatické prostředí, jež se vytváří Vaším členstvem, hlavně pak mladou generací, za druhé systém přednášek, který shrnuje veškeré oblasti soudobých zájmů, za třetí Vaše metoda diskuse, která jest vedena vždy naprostou volností a rovnoprávností, obživena svěží dynamikou a skutečnou vůlí, domyslet problémy.

Zvláště rád jsem přítomen Vaším debatám o soužití národností v Československu.

Pokládám i nadále za nejdůležitější otázku našeho státu řešení poměru mezi Čechy a sudetskými

Němci. Nelze řešiti tento problém jinak, než vzájemným poznáním, a to hlavně na kulturním poli. Po staletém soužití tváří se Češové i Němci i dnes takjakoby se na této společné půdě teprve dnes byly setkali. Projevuje-li se na české straně nějaké porozumění pro německé věci neb na německé straně pro české, zdá se býti veřejnost udivena, jakoby se jednalo o nějaký pravzvláštní a ne o docela normální zjev. Pokuste se přednáškami navázati kontakt s německým prostředím, obeznamte s českými snahami i mimočeské kraje.

Název „Přítomnost“, znamená mládí, odvahu, žádné rekriminace. Necht jest Váš časopis „Přítomnost“ přítomný ne pouze v Praze, nýbrž všude, kde jest, je třeba, aby byly rozeznány chiméry falešné a pochybné minulosti.

Váš Johannes Urzidil.

OBSAH 33. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: KAREL KUBATA: Politická historie Iihu. — STANISLAV YESTER: Občanská válka ve Španělsku. — VÁCLAV ČERNÝ: Je naše doba romantická? — J. URZIDIL: Lorelei. — STULTUS: Kotel, v němž se vaří národy. — O. WEISL: O nejvýhodnějších Čechoslovácích. — Mšano seje kulturu. — L'Esprit Européen. — Malý anglický příklad. — Je fotografie pravdivá? — Ruský a český film a jejich obecnstvo. — Mladí o zaměstnaných vdáných ženách.

Přítomnost

za redakci **Ferd. Peroutka**
odpovídá

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TŘÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.— • Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10. I. 1924 • Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNY O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA Č. 62

Stalinův trest smrti

Pokládáme za velmi potřebno podotknout, že autor tohoto článku je příslušníkem trockistické opozice v komunismu, tedy, že je samo sebou nepřátelsky naladěm vůči dnešnímu sovětskému režimu. S touto výhradou předkládáme jeho informace svým čtenářům. Sami chceme podotknouti, že sdílíme zcela jeho mínění o sovětské justici i o základní falešnosti a nespravedlivosti celého procesu, o němž píše. Jsou to metody, s nimiž se nemůžeme ani nechceme smířit. Rozcházíme se patrně s autorem v oceňování hodnoty Stalinovy dnešní politiky pro sovětský Svaz i pro mezinárodní politiku. Spatřujeme v stalinovském Rusku přes všechnu odůvodněnou kritiku nezbytného člena mírové fronty. To se nám zdá rozhodující.

V Moskvě, podle zpráv tisku, které jsou tomuto článku podkladem, začal se zase jeden nový soud proti opozičníkům Stalinovy politiky: opět je Zinověv a Kameněv, a dokonce Trockij, žijící již od roku 1928 ve vyhnanství za hranicemi sovětského Svazu, z čehosi obžalován u soudu, který si rozsudek přinesl v kapse již v první den „ličení“. Vše je dobře připraveno. Ale proces rozsudkem skončen nebude. Tentokrát jde opravdu o veliký proces vládnoucího skupenství, ne proti Trockému, Kameněvu a Zinověvovi, nýbrž proti statisícům nespokojenců země; rozsudek už nebude vylučovat ze strany, ani vypovídat do vyhnanství, ani ukládat žalářní tresty; tentokrát nejde už o nic, než o veřejnou proklamaci, že od této chvíle se prostě a bez okolků bude střílet každý, kdo v zemi, která dosud má hrdé jméno Svazu sovětských socialistických republik, projeví nespokojenost s poměry vnitřními nebo vůbec s politikou dnešního sovětského režimu. To je jádro moskevského monstreprocesu. Proto rozsudek smrti nad osobnostmi, které již deset let jsou výrazem nespokojenosti se Stalinovou politikou: nad Trockým, Zinověvem a Kameněvem.

Pisatele těchto řádků navštívil před několika měsíci někdejší profesor na moskevské „Univerzitě Západu“ dr. Ant. Ciliga, jenž proseděl za opoziční smýšlení v sovětských žalářích a v sibiřském vyhnanství pět let a byl pak jako cizinec po zoufalém boji se sovětskou byrokracií vyeskortován ze sovětského Svazu na intervenci své vlády. Ciliga mně vypravoval o osudu Zinověvově a Kameněvově, kteří „jako trosky“ žili ve verchněuralském žaláři loňského roku. Oba již tehdy byli odsouzeni k trestu desetiletého žaláře. A teď pojednou oba stojí před soudem, kde — hlavně namířeny na svá čela — musí konat sovětským republikám (!) poslední službu: pomáhat proklámat trest smrti proti všem opozičně smýšlejícím s nadějí velmi matnou, že za to nebudou trest smrti na nich vykonán. Ejhle, plody osmnácti let ruské revoluce! Trockému, Zinověvu, Kameněvu trest smrti — před tribunálem ruské revoluce!

Mysli, nezkalené rozvášněným bojem občanské války, nebo úskoky diktátorského režimu, nebude těžké pochopit, že lidé jako Zinověv a Kameněv, s jejichž jmény vyrůstalo životní dílo Leninovo, a kteří byli jeho oporami i po chvílích největšího zneprátení, kdy se rozhodovaly osudové otázky ruské revoluce, že tito

lidé nikdy nemohli říci, že „překonání nesnází (při pětiletce, pozn. pis.) je rozběsnilo tak, že došli k přesvědčení, že ještě cesta individuálního teroru je jedinou cestou, po níž mohou dospět k moci“. Byl jsem v Moskvě bezmála tři léta na zasedáních a konferencích nejvyšších sborů, kde Trockij, Zinověv, Kameněv, Jevdokimov a ostatní opoziční členové výkonného výboru se bili pro větší investice státního průmyslu, pro rozsáhlejší plán pětiletky, pro větší zdanění volného obchodu a velkých sedláků, pro překonání nesnází, v nichž se sověty octly roku 1928 politikou většiny výkonného výboru, nesnází z klesající životní úrovně dělnictva a chudého rolnictva a z nebezpečného růstu tříd sovětům nepřátelských. Zinověv, Kameněv, Trockij by také nikdy a nikdy neřekli, že cesta individuálního teroru se stala jejich cestou, neboť s vášnivým zaujetím lidí, vychovaných ve škole marxismu, bojovali celý život proti anarchistickým metodám individuálního teroru, i když šlo o panovníky a ministerské předsedy jako byl Stürgkh na jedné straně a zoufalé revolucionáře, jako byl Friedrich Adler na straně druhé. K boji proti Stalinově režimu není opozičníkům třeba zrazovat marxismus vůbec a v části jeho zásady o individuálním teroru zvláště ne. Stačil by vánek zdravého vzduchu ve straně, který tak či onak jednou zavane.

Vedle lži o vybědnutí z nesnází a o individuálním teroru mluví prý obžalovací spis také o „spojení Trockého s Gestapo“. Jaká to msta stalinovců za Trockého články z roku 1931 a 32, v nichž volal k spojenectví komunistického tábora s táborem sociálních demokratů proti Hitlerovu nebezpečí! Jaká to msta za rozdrčené lebky německých proletářů, které Trockij předvídal při tehdejší Stalinově politice v Německu! Jaká to msta za porážky, které si v Německu připravila Stalinova politika při svých výpočtech „třetí revoluční periody“!

Tolik k obsahu obžalovacího spisu. A teď k obsahu věci.

Hrozba olovem a msta jsou důležité složky politiky Stalinova režimu. Jakkoliv jasně na ně moskevský monstreproces ukazuje, je třeba dát jasnou otázku, která plyne z věci samé i jasnou odpověď na ni: nač potřebuje dnešní režim v SSSR těchto metod? Co se děje v zemi, kde nestačí rozsáhlý systém provokace, vyhnanství a žalářování? Nač proklamace trestu smrti pro opozičníky? Čeho se obává vládnoucí frakce, když osm let drtila opozičníky v žalářích a ve vyhnanství, a když až dosud stům a tisícům nespokojenců je po uplynutí trestu ve vyhnanství a žalářích trest automaticky prodlužován o další léta?

Čtenáři, ruských věcí neznalému, je neznáma technika diktátorského zpravodajství; ale každý náš čtenář zná dobře zpravodajskou techniku hlavního válečného stanu za Rakouska. Zprávy sovětské telegrafní agentury (Tassu), obrázkového časopisu „USSR im Bau“, „Tvorby“, „Světa sovětů“, „Rudého práva“ o vnitřních poměrech v SSSR, zejména o poměrech třídních, o poměrech vnitrostranických, údernických, brigádnických, stachanovských atd. jsou právě takovými

zprávami z válečného stanu. Vše jde tak ladně a úspěšně — až do úplného rozpadnutí fronty.

Roku 1926 ve schůzi politického oddělení ruské komunistické strany nazval Trockij Stalina „hrobařem ruské i světové revoluce“. Lenin tři roky předtím v své politické závěti doporučil, aby Stalin byl odstraněn s místa generálního sekretáře strany pro ohromnou moc, které Stalin zneužije, protože „je kuchař, který připravuje jen peprné pokrmy“. Stalin k svému nejpeprnějšímu pokrmu právě dospěl. Je to „úplná likvidace tříd v zemi“, „ohromné úspěchy socialismu“, „nejdemokratičtější ústava světa“ a — trest smrti bez žalářování pro každého, na koho ukáže prstem věrný činovník. Rozumějte dobře: při pravdivosti zpráv o ohromných úspěších Stalinova režimu, beztrádní společnosti a nejdemokratičtější ústavě světa nemohl by být Zinověv a Kameněv sedící v žaláři nikomu nebezpečný. Ale vždyť ve skutečnosti také nejde ani o úspěchy, ani o Zinověva a Kameněva; v procesu inscenovaném vládnoucí byrokracií nejde vůbec o jedince, kteří všichni jako trosky sedí už několik let v žalářích; nejde ani o Trockého, který v norské vesničce v horách spisuje život Leninův. Avšak jde o masový boj, o hromadné zbraně a hromadné účtování se sovětskou a stranickou nespokojeností. Stalinův režim poznal, že obligátní poklony „milovanému vůdci“, v každé resoluci a v každém řádku novin, je pomůcka k zpevnění režimu lichá a že s olovem se vystačí déle. Nač olova? Proti tisícům opozičníků v nejzapadlejších koutech Sibíře? Hle otázka o vážných trhlinách v legální, neuvězněné sovětské společnosti ruských měst a ruského venkova!

Povzme o ní stručně. Osmnáctiletý vývoj v sovětské zemi měl velmi prudké obraty, v nichž se mnoho změnilo. Nejprve konsolidace výrobních a spotřebitelských poměrů v sovětském Svazu svedla vládnoucí většinu k ilusi, že při monopolu zahraničního obchodu a hlavním předmětu vývozu obilí, lze popřát rozmachu bohatým rolníkům, osévajícím ohromné plochy země. Z přebytků získaných z nákupní a stržené ceny na světovém trhu, že lze povlovně rozšiřovat i budovat státní průmysl. Tu byl začátek oposice Zinověvovy a Kameněvovy, brzy spojené s oposicí Trockého. Pravdivost opozičních námitek a návrhů se sice brzy ukázala, když rolnictvo provedlo r. 1928 rozsáhlou sabotáž při skupování obilí státem za nadiktované ceny, ale boj proti oposici byl přiveden do konce jejím vypověděním do vyhnanství. Nastal prudký obrat. Sabotážnickému ruskému venkovu se obilí odebralo násilím, a poněvadž to bylo vyhlášení války rolnictvu hospodařícímu soukromovlastnicky, byl princip soukromovlastnického hospodaření na venkově vůbec zrušen a prohlášen princip hospodářství kolektivizovaného. Příkrášené líčení s obligátním přídavkem pochlebování režimu a milovanému vůdci znají čeští čtenáři ze Šolochovova románu o rozoraných úhorech („Rozjitřena země“).

Začalo se vybíjení starých tříd, ne jejich překonání hospodářskými prostředky, ale fyzické ničení na nucených pracích; tyto násilné metody vyplynuly nezbytně z dřívější mírumilovné Stalinovy politiky. Žel, Stalin byl brzy nucen jich užívat nejen proti zbytkům starých tříd, ale i proti budovatelům kolchozů, neboť kolchozy bez nezbytné technické strojové základny se brzy staly shluky zmořených venkovanů lačných chleba, jež mu odebírali újezdní sekretáři pro státní

vývoz. Nastal hlad v pravém smyslu slova v městech i na venkově. Zatím světem se roznášely zprávy o úspěšném budování socialismu. Budoval se velký průmysl s nesmírnými oběťmi dělnické třídy a s nesmírným promrháním kapitálů vzatých z dělnictva a kolchoznictva. O tomto promrhání nebude nikdy dán účet. Kdyby hodnot vzatých z dělnictva a kolchoznictva, jen za dobu první pětiletky, bývalo bylo produktivně užito s náležitým souřaděním průmyslových odvětví a bez hříšného promrhání kapitálů byrokracií, jež dělnictvem je zcela nekontrolována a nekontrolovatelná, bylo by se dosáhlo nesmírných úspěchů; těch bylo lze dosáhnouti při původních plánech oposice, ale byly nemožné při násilné kolektivizaci 20 milionů rolnických hospodářství a při nekontrolovatelnosti byrokracie. Ale i tak vznikl ohromný státní průmysl, zmítaný neustálými rozpory a ohromná kolektivní hospodářství neobyčejně různorodé úrovně, většinou neobyčejně zadlužená, resp. platící nehorázná procenta z úvěrů strojařských, osevných atd.

Takto nad životními složkami dřívějšího třídního boje převládla nově vzniklá jakost: je to nespokojenost a tajný i přímý boj velikých mas zaměstnaných v státním průmyslu, zčásti bez tendence k soukromému vlastnictví, zčásti mas indiferentních ke všem plánům a žádajících jen větší skývu chleba a méně nuzné ošacení — „dej kdo dej“ — a velikých mas z kolektivizovaného rolnictva, v nichž veliké kádry poznaly užitečnost kolektivního hospodaření a v nichž ještě větší kádry po utrpení hladu a shánky touží po oddechu na vlastní hroudě. Na tomto poli jde boj, veliký masový boj proti státní, stranické, družstevní a jiné byrokracii, neboť přepnutí hospodářského života touto byrokracií poznala masa všechna, masa, jež se proti ní bije o životní úroveň a svobodu, aby pracovník v továrně a na poli mohl říci aspoň slovo o své práci a díle a bez obavy, že bude vyhnán nebo zavřen ze svrchované moci byrokratovy.

Byrokracie v SSSR je nová třída, pohlcující ohromné procento nadhodnoty, vytvářené dělníkem a kolchozníkem. Byrokracie je organizována systémem, je velmi rozsáhlá a všude pronikající — čím tíživější je pro sovětský pracující lid, tím větší nebezpečí jí hrozí od tohoto lidu. Takový je vnitřní smysl toho, že ze sovětského Svazu slyšíme jednak vítězné fanfáry byrokracie o neustálých úspěších na všech frontách a jednak čteme nejneuvěřitelnější „výpovědi“ opozičníků před soudem o tom, že smrti této vítězné byrokracii hrozí nebezpečně lidé ukrytí v žalářích nebo v norských horách, začez má být smrti splaceno nejen jim, ale každému, na koho ukáže prstem věrný činovník. Rozporu v tom nesmí být pro pravověrné, neboť v SSSR jsou všechny rozpory likvidovány z úřední moci.

Ale co ostatní svět?

Nesmírné úsilí vynaloží po moskevském rozsudku sovětská byrokracie na to, aby cizině, na níž jí záleží, učinila rozpory svého počínání lichými. „Přátelé SSSR“ a sympatisující spisovatelé vyloží již nezbytost očisty mírumilovných strůjců socialismu od „krvežiznivých Kürtenů“, podle loňského vzoru „Tvorby“ a St. K. Neumanna po vraždě Kirovově, vyprovokované leningradskou GPU. Ale světový tisk není St. K. Neumann, jemuž se dá všechno namluvit. Světový tisk však není orientován k tomu, aby nějak zvláště rozčechrával dílo svých spojenců, jimiž přece

jsou sověty od nedávné doby. Sovětští diplomaté mají již dnes za úkol upozornit, že poprava Jakobínů ruské revoluce nemůže nějak zvláště ležet na srdci „spojencům“ mírumilovné sovětské byrokracie. Před evropským veřejným míněním má být vykonáno účtování smrtí se všemi nespokojenci pod nálepkou Jakobínů, tak jako je před ruským proletariátem účtováno s opozičníky pod vignetkou protirevolucionářů a spojenců buržoasie; nebo jako s ruským rolnictvem v období „třetí periody“ bylo před dělnictvem evropským účtováno pod vignetkou kulaků. Kombinace těchto metod náleží mezi nezbytné zbraně všech termidoriánů.

Ale což samy výpovědi obžalovaných? Jsou výpovědi Zinověvy a Kameněvy falšované, pravíme-li, že není možné, aby Zinověv a Kameněv mluvili tak, jak to rozšiřuje sovětské zpravodajství?

To není otázka podstatná pro význam procesu, ale důležitá otázka technická pro metody, jimiž se v sovětských vyšetřovacích vězeních vynucují nejrůznější výpovědi. Pisatel slyšel o tom z vlastní a ne tak dávne zkušenosti Ciligovy věci omračující. Zde není pro ně místo. Ale na tomto místě je třeba říci, že v sovětském vyšetřovacím vězení se dosahuje jakékoli výpovědi, jaká se právě v GPU potřebuje, metodami dost pohodlnými a jen pro postiženého hrůznými. Říkám s úplnou jistotou, že všechno, co se veřejnosti předkládá jako výpověď obžalovaných, je přímo d i k t o v á n o G P U a obžalovanými podepsáno bez fyzického nátlaku; jiná věc je lidská psycha, po jejíž cestě vedou vyšetřovací metody v státě s nejdemokratičtější ústavou světa.

Sotva lze se mýlit, řekneme-li, že Stalinova proklamace trestu smrti bude nejen novým mezníkem ve vývoji vnitřních věcí v SSSR, ale také mezníkem ve vývoji mezinárodního dělnického hnutí, i hnutí československého. Věc toho významu, jako je proklamace trestu smrti nad symboly kritiky a nespokojenosti pracujících mas v sovětské republice, nemůže být především bez důsledků, více či méně brzkých — snad podle rozsahu Stalinových trestů — pro lidi, mající k ruské dělnické třídě poměr jako k nedávnému předvoji tábora pracujícího lidu, jenž bojuje za své osvobození ze sterých pout.

Persekuce, žalářování, represe a nadávky je konec konců jenom boj. Ale smrt, a hromadná smrt, je válka. Proklamace smrti proti pracující třídě v sovětské republice je válka byrokracie proti celé dělnické třídě. Nejde jenom o to, že vnitřní poměry v sovětském Svazu jsou dnes nesmírně napjaté mezi vládnoucí byrokracií a pracujícími masami, ale jde o poměr mezinárodní dělnické třídy k této ruské vládnoucí byrokracii, kryjící dosud všechny své skutky fyzického ničení svých opozičníků duševními zbraněmi ze zbrojnice marxismu, ze zbrojnice mezinárodní dělnické třídy. Není možné spolknout tento příliš pepný pokrm! Vzniká otázka: jaký by býval byl vývoj v mezinárodní dělnické třídě před patnácti, sedmnácti lety, kdyby tehda bylo lze předvídat vnitřní vývoj ruské revoluce a Stalinovu proklamaci smrti roku 1936?!

Dělnická třída ve všech zemích šla by temnotou, kdyby ji moskevská událost včas nepodnítila k vyře-

šení všech otázek a k jasným odpovědím na ně. Co dělníky v Československu, ve Francii atd. pojí k ruské národně sociální byrokracii? Tradice kdysi společných bojů pod praporem Komunistické internacionály? Ale tento prapor je rozerván právě touto byrokracií. Komunistické internacionály není. Jsou jenom fyzické trosky v ruských žalářích, trosky duševní na velitelských místech v Moskvě, jsou odbočky podpírané penězi ruských dělníků v několika městech Evropy bez organizační moci — a jsou masy kapitalismem uhnětených, zbídačených, hladovějících dělníků, upírajících naději k starým vzpomínkám a k fiktivnímu komunismu z Moskvy, která bije proti vlastní pracující třídě! Je třeba reflektoru, třeba aktivisace všech, kteří učinili zkušenosti v Komunistické internacionále!

Pisatel těchto řádků od konce světové války bil se na straně revolučních ideí, šířených bolševictvím celé desítiletí. Od roku 1929, od svého vyloučení z komunistické strany, nebyl vůbec účasten v politickém životě. Ztráta důvěry ve stranu, s níž žil a pro jejíž ideje zápasil, nedala mu víru ve stranu jinou.

Vl. Burian.

poznámky

Vražda jako argument

Čtenáři si jistě ještě vzpomenou na nedávnou zprávu o tom, že jakýsi student zastřelil při přednášce profesora filosofie na vídeňské universitě, Morice Schlicka. O případu přinesla tyto dny Henleinova „Die Zeit“ článek. Neradi bychom jej nechali zapadnout, protože velmi pěkně osvětluje mravní prostředí, z něhož vyrůstá celá evropská a světová reakce, i onen kult násilí, jímž chtějí reakcionáři léčit prý churavou evropskou civilizaci.

Schlickův vrah je podle uvedeného článku jakýsi dr. Nelböck. Pochází z rakouské selské rodiny, byl vychován „přísně nábožensky“ a na universitě prý si chtěl svůj náboženský světový názor prohloubit. Na neštěstí však musil studovat u pozitivisty Schlicka, jehož učení spočívalo na zásadě, že filosofie nemůže podávat světový názor, že je jejím úkolem jenom formulovat principy a zásady, jichž užívají jednotlivé vědy, jako třeba fyzika, a že všechny metafyzické otázky po smyslu světa, po posledním jsoucnu atd., jsou fantasie a mystika. Mimo to prý Schlick vystupoval velmi autoritativně, hlásal, že jeho učením nastal trvalý obrat ve filosofii, a podobně dráždil své posluchače.

U Nelböcka prý toto učení způsobilo hlubokou duševní krizi, kterou zhoršilo i to, že mu profesor zmařil jeho naděje na místo. A nyní doslovně:

„Léta zmítán mezi metafyzickou a negativistickou filosofii, pozoroval, jak se opotřebovávají jeho duševní síly; a touž měrou... rostl také jeho odpor k profesoru, jehož nauku Nelböck poznal jako ze základů špatnou a kterou s jistým úspěchem také vyvracel, ale proti níž nemohl nic dělat, protože byla na vídeňské universitě trpěna jako oficiální. A když plameny tohoto odporu strávily i poslední zbytky sebeovládání, stalo se to, čemu duševně i hmotně zklamaný doktor už nemohl zabrániti.“

To jest, abychom dobře rozuměli: zklamaný doktor vzal revolver a vystřelil do prsou profesora, který ztělesňoval nenáviděné učení.

A nyní začíná omlouvání Nelböckova vražedného útoku:

„Ať je na akademické půdě toto rozuzlení těžké krise světového názoru jakkoli řídké, můžeme mu porozumět jen tehdy, považujeme-li je za příznak krise, vzbuzené mezi akademickou mládeží negativistickou filosofii a velmi rozšířené. Jak známo, byla to především etika, která studentům brala jejich dřívější názory. Schlick totiž popíral, na rozdíl od idealismu Platonova, Aristotelova, Tomášova, Leibnitzova, Kantova, Fichtova, Schellingova a Hegelova, všechny objektivní mravní normy, všechna objektivní mravní přikázání, všechn vrozený smysl pro ně a zakládal celou svou etiku podle Epikura a jiných na principu smyslové

svou etiku podle Epikura a jiných na principu smyslové rozkoše. Slaviti veškerý život a býti vždycky připraven na štěstí, to proklamoval tento etik, placený podle nejvyšší služební stupnice, za nejvyšší mravní zákon.“

Což je nepochybně takový zločin, že dnešnímu „nábožen-sky“ vychovanému studentu nezbyvá nic jiného, než vzít do ruky revolver. Kdyby takto byli uvažovali studenti starších časů, nebyli by patrně skončili přirozenou smrtí ani Locke, ani Hume, ani Spinoza, ani Bentham, ani mnoho jiných moderních filosofů. Nejzajímavější na onom článku je však toto:

„Lze říci, že dra Nelböcka zprošťuje jaksi a priori vši viny sám profesor Schlick, a to podle vlastních zásad, které po čtrnáct let hlásal na vídeňské universitě svou etikou. Etika je totiž u Schlicka částí psychologie, psychologie částí biologie a biologie částí fyziky. Ve fyzice je však všecko ovládáno neuchylnými zákony... Na 20. stránce své Etiky Schlick praví: Ústřední problém etiky je otázka po příčinném vysvětlení mravního chování... Věříme, že v případě Nelböckově nechybí v řetězu příčin, jaký Schlick žádá, ani jediný článek — byl to právě následek zkázy světového názoru.“

Smysl uvedených vět je jasný: Schlick rozbil Nelböckovi jeho světový názor a proto musil být zavražděn. Nutná příčina, nutný následek — neboť si nemá nač stěžovat, všecko se stalo tak, jak prý sám učil! Těžko si představit horší jesuitismus. I kdyby bylo Schlickovo učení opravdu takové, jak je podává Nelböckův obhájce, musili bychom trvat na tom, že nejde o to, jak by se byl na vlastní smrt díval podle svého učení Schlick, nýbrž o to, jak se na jeho vraždu podle svého světového názoru dívají „nábožen-sky“ vychovaní mladí pánové druhu Nelböckova. Ti mladí pánové, kteří se dovolávají objektivních mravních předpisů — a mezi nimi, jak známo, je také desatero s příkazem: Nezabiješ! — ale kteří nenalézají pro Nelböckův čin ani slova odsouzení; kteří nechají najednou všechna desatera doma a omývají čerstvou krev s vražedných rukou filosofií, již právě prohlásili za výlupek vší zvrhlosti!

Do jakého to stavu se dostává stará evropská civilisace, začínají-li se v ní procházet „nábožen-sky“ vychovaní mladí pánové s revolvery v rukou? Článek, jež jsme tu uvedli, není nic náhodného. Je to příznak onoho nebezpečného stavu mysli, který se pro parádu dovolává objektivních mravních zásad a neví čeho, ale který ve skutečnosti už nevěří na nic než na revolver. Projděte si všechny země a podívejte se na tamní protirevolucionáře a reakcionáře. Všude u nich najdete totéž: na rtech místo slov přesvědčení pěnu vzteku, v ruce místo knihy revolver a ve veřejném životě místo diskuse vraždu jako poslední argument. Z. S.

S kým sympatisují

Španělské události daly opět možnost seznati ledví těch, kdo se rádi honosí nejvyšší občanskou ctností — vlastenectvím. Denně — pokud mohou několikrát každý den — čteme v listech vlastenců slova nezakrývané chvály pro vzbouřené generály, vedoucí na španělský lid divoké legie z Maroka. Naši vlastenci sympatisují s generálskou klikou, která provádí odboj za peníze cizí moci, se kterou jednala o postoupení části španělského panství. Slibovat někomu kus země, město, velmi důležitý přístav, to je patrně v očích našich vlastenců záslužný čin.

Není to ovšem po prvé, kdy naše vlastenecké orgány a vlastenecké partaje se ukázaly v pravém světle. Jejich sympatie byly vždy na straně lidí à la generálové Franco a Molla. Jejich sympatie byly věnovány Petljurovi, který na udržení své moci zavolal rakouskou a německou soldatesku. Velebili atamana Semenova, snad jen proto, že tento hrdina, placený Japonskem, sliboval žlutým obyvatelům Niponu Východní Sibiř. Tyto elementy by tleskaly Rocquovi, i kdyby porážel Bluma hakenkrajclerskými oddíly. Jejich „vlastenectví“ by to nevadilo. W.

Muž bez vlasti

Mezi Československem a Polskem je uzounký prouzek země, který nepatří ani jedné, ani druhé říši. Na tomto dvoumetro-vém, neutralizovaném jazyčku bydlí člověk. Nezáleží na jeho jménu. I to je vedlejší, že je ženat a otcem rodiny. Ani to nerozhoduje, že byl kdysi v uniformě a na příkaz kohosi šel proti komusi. Dnes je to muž bez vlasti. Nikoliv svou vinou. A budme spravedliví: ani vinou Československé republiky, ani vinou Polskej Rzeczy Pospolitej. Je tu vinen někdo silněji. A ten silněji, ten skutečný vinník, to je dnešní stav celého světa, všeho lidstva. Boj o kus chleba je velmi těžký.

Milióny lidí, i když chtějí a dovedou pracovat, nemají možnosti pracovat. Jsou na obtíž sobě, okolí. Moderní stát uznává povinnost aspoň trochu zmírniti bídu a hlad těchto nešťastníků. I když dává jedinci hodně málo, tak maloučko, že to je jenom ubohou náplastí na velmi značnou bolest, činí státní výdaje z tohoto titulu velmi značné položky. Proto se jeví snaha snížit počet podporovaných na minimum. A hlavně: nerozšiřovat o neproduktivní členy obyvatelstvo svého státu. Na tuto skutečnost doplácí mnoho těch, kdo žili před válkou v bývalé Haliči a Slezsku. Patřili tehdy do Rakouska. Ale Rakousko padlo. Ti, kdo včas neoptovali, ať v Polsku či v Československu, jsou nyní psanci bez vlasti. Je dobře, do- kud pracují. Ztratí-li však práci, ztratí-li možnost příjmu, jsou hotovi. Nejsou státními příslušníky a ničeho nedostanou. Náš muž na hranici je jedním z postižených tvrdostí dnešních dnů. Nemá papírů, které by potvrzovaly jeho příslušnost. Nemá také pěti tisícovek, za které slíbí domovské právo tak mnohá obec v republice každému emigrovávšimu pod pláštěm poli-tické příslušnosti. Proto nemůže býti trpěn v žádné z obou zemí. Muž bydlí v brlohu na neutralizovaném pásmu. Hrozí, že se stane zbojníkem. Naskytne se snad právnícký spor o příslušnosti soudu? Nikoliv! O to je postaráno. Každý stát nechává svými soudy poslat do kriminálu všechny преступníky na svém území. Není a nebude sporu také o životní provinilce na státní území. I o to je postaráno rozpočtem na výdaje trestnice, káznice atd. O преступníka je postaráno. Jenom není postaráno o spravedlivého muže bez vlasti. W.

Posluchači mluví do rozhlasu

Rozhlas vysílá pod názvem „Objevujeme Československo“ stručné přednášky o jednotlivých okresech. Čkresy — některé — byly vybrány losem, a posluchači rozhlasu byli vyzváni, aby se pokusili napsati stručnou a živou charakteristiku svého kraje. Rozhlas tu skutečně dobrou myšlenku; získal dobré, stručné přednášky, živě propagující jednotlivé kraje republiky. Jsou to přednášky, které něco chtějí říci, získati, přesvědčiti. Mluví tu lidé, kteří mají svůj kraj rádi a proto dovedou se zdarem v několika minutách podat jeho obraz.

Bylo by dobře, kdyby si rozhlas z této zkušenosti uvědomil, kde může hledati dobré spolupracovníky: mezi svými posluchači. Jsou filmy, v nichž nevystupují filmové hvězdy, ale prostí lidé, bez líčidel, hereckých gest: lidé tak, jak jsou, jak žijí a pracují. A právě tyto filmy silně působí svou životností. Podobně jest tomu i u rozhlasu: získá dobré prvky svého programu, dá-li před svým mikrofonem slovo svým prostým posluchačům, lidem, kteří dovedou říci něco o své práci, o svých zájmech. Je pravda: někdy se to nepodaří. Jest velmi těžké docílití toho, aby prostý člověk před mikrofonem mluvil právě tak, jako mluví doma, na ulici; ale životnost těchto profilů o jednotlivých krajích, které získal rozhlas mezi svými posluchači, znovu ukazuje, že rozhlas najde dobré spolupracovníky i mezi svými posluchači. Ti jsou schopni dáti rozhlasu to, co by často potřeboval i tisk: nepapírovost, spojitost se životem, životní zkušenost, vztah k věcem i myšlenkám. V. G.

Práce jako odměna

Na Olympiádě zvítězil v kanoistických závodech sportovec, který byl bez zaměstnání. Jest pochopitelné, že v zápětí se ozvaly hlasy: držel se dobře, dejme mu — práci! Děti na středních školách se učí o tom, jak Řekové si vážili svých olympijských vítězů, jak jim vyjadřovali svoje uznání. Po letech, až někdo bude čísti o Olympiádě 1935, dočte se, že jeden náš olympijský vítěz byl za svoje úspěchy odměněn tím, že — dostal práci, t. j. že jednoho dne zase půjde do práce a v sobotu nebo na prvního za svou práci dostane mzdu, plat. Po letech si čtenář řekne: hle, tehdy, v roce 1936 byla práce takovou vzácností, že byla dávána lidem, kteří se zasloužili na Olympiádě. V. G.

Co očekávají naše školy od našich novin

V „Slovenském deníku“ byl nedávno úvodník „Co očekáváme od našich škol“, který svým obsahem nutí učitele k důrazné odpovědi. V tom úvodníku jsou totiž popleteny věci správné s bludy, neinformovaností a nedoloženými obviněními. Je pravda, že naši škole leccos chybí, je pravda, že naše škola je příliš učená a že při tom poměrně málo vychovává a neuspokojivě vzdělává. Pisatel by si přál nějakou velkorysou reformou, ke které prý však není odvahy. Sám však také neříká, jak si tu velkorysost představuje. Stěžuje si jen, že absolventi našich škol neznají praktického života, že nemají sebevědomého „žástoja v spoločnosti“, že jsou hlupí a slepí

k živé přírodě a všem společenským zákonům. „Ku všetkému tomu trvá ještě strašlivá stažnost, že škola nevychovává ani správně vlastenecky a občiansky.“

Výtka o nevlastenecké výchově by musela být doložena konkrétními doklady, zvláště když o tom ty „stesky tak zle kričí a musí proniknout za školní zdi“ — jinak by to byla jenom pomluva. A musilo by se také zároveň říci, jak má taková vlastenecká výchova správně vypadat. Kdybychom se však měli poučit z našich novin a vzít si z nich příklad, jak ty občanstvo vlastenecky vychovávají, bylo by to často poučení trapné a žalostné. Nikde není tolik planých vlasteneckých fráží jako v novinách a nikdo si vlasteneckou výchovu tak neulehčuje, jako právě mnozí činitelé veřejného života, jejichž řeči a články se frázemi jen hemží. Rádi slyšíme i čteme o pravém vlastenectví, ale musí to být člověk, který nám o něm umí povědět nejen něco nového a krásného slovy, nýbrž i činy. Bojíme se však, že se v této výtce skrývá i kus typicky ošklivého dnešku: vlastenectví začíná být zase k leccemu dobré. Stačí módní zavanutí vlasteneckých hesel po ulici a už se jde statečně proti „nepříteli“, jímž vlast je „ohrožena“, a politikové si mnou ruce, že těmi starými vlasteneckými frázemi se přece jenom lidé dají ještě chytit. Je možné, že na našich školách jsou řídké a nepatrné výjimky, jako všude na světě, ale v celku o národní spolehlivosti a národním citění našich škol nemůže být nejmenší pochyby.

Pravda jenom je, že většina našeho učitelstva je pokroková anebo — jak někteří rádi demagogicky nejasně říkají — „levá“. A tu je asi ten háček! Můžeš býti nejčistším a nejvroucnějším vlastencem v duchu naší nejkrásnější národní tradice, nejsi-li však zaručeně v nějaké občanské a pravičácké straně, jsi podezřelý z národní vlačnosti a lhostejnosti. Mnohým z těch, kteří tě podezírají, „správně vlastenecky“ rovná se „vlastenecky podle příkazů a potřeb všénárodní a celostátní naší strany“. Takové lekce z vlastenectví musíme tedy co nejrozhodněji odmítnout a varovat před nimi.

Ale vrchol vši neinformovanosti a nezalosti je v tvrzení, že dnes už hlavní starost a odpovědnost za výchovu svých dětí nemohou mít rodiče, nýbrž škola a učitelé, neboť rodičovská pečlivost a soudržnost se prý uvolňuje a proto v takovém prostředí nelze dobře vychovávat. Ale učitelé jsou přece také jenom jedněmi z těch „nesoudrzných“ rodin a nemají práva ani chuti zasahovat svrchovaně do rodinné a mimoškolní výchovy. Nemyslíte však, že byste tu učitelům rádi naložili příliš mnoho, že byste na jejich bedra rádi hodili všechno, co vás dnes bolí a tíží a co jste si často sami nadrobili? To by bylo příliš pohodlné, sobecké a neupřímné řešení výchovy. K čemu by byli potom vlastně na světě rodiče, když by odmítali své děti vychovávat a všechnu starost a odpovědnost by rádi přenechali škole? A nemyslíte, že by se mnozí rodiče začali velmi rozčileně a energicky ohrazovat, kdyby učitel chtěl jménem výchovy do jejich rodinného života zasahovat? Tedy více znalostí, opatrnosti a upřímnosti, když píšete o našich školách, páni novináři!

J. N.

politika

Miloš Vaněk:

Levice zpytuje svědomí

Drahý pane redaktore,

posílám Vám stať, která je jaksi vedlejším plodem mého zájezdu do Belgie, věnovaného studiu tamější protikrisové politiky. Je v ní shrnut obsah rozhovorů sněkolika vynikajícími belgickými intelektuály o nejožehavějším snad a nejsložitějším tématu dnešního socialistického hnutí. Intimní ráz hovorů vylučuje, abych přesněji umístil každou zde zachycenou myšlenku do úst původního mluvčího, tím spíše, že mezi spolubesedníky na příslušných místech mluví, třeba jen stručnými poznámkami, i aktivní ministr belgických financí a mozek z nejvýraznějších v II. Internacionále — H e n r i k d e M a n. Přece však budiž uvedeno, že hlavním mluvčím v této besedě je belgický essayista M a r c R a m p i o n, což je pseudonym, jehož užívá vynikající funkcionář belgické veřejné správy a universitní profesor, jenž sympatizuje s belgickou socialistickou stranou a jenž občas píše pod tímto jménem ostře pointované a hodně čtené úvahy. Neuvádím zde všech účastníků besedy. Poznáte zajisté, že oponentem, odpovědným za redakci celého rozhovoru jest — s pozdravením srdečným — Váš

Miloš Vaněk.

I.

Intelektuálové, odborníci a socialismus.

Váš oddaný Čechoslovák přijel, cher monsieur, orientovat se vlastníma očima o hospodářské politice vaší země. Vaše vláda, v čele s panem van Z e e l a n d e m a s panem H e n r i k e m d e M a n e m ve funkci ministra financí, rozvinula tak dalekosáhlý program opatření proti hospodářské krizi, že vzbudil v Evropě pozornost rozhodností, s níž jste se odhodlali dotknouti se některých tabu starší teorie i praxe. O které síly se u vás opírá tento rozšafný radikalismus hospodářský?

— Dovolte nejprve, abych vám oplatil kompliment i otázku. Přijíždíte ze země, která má v Masarykovi a Benešovi pravzory rozšafného radikalismu politického. O které „síly ve vaší zemi“ se opíraly ty ty síly intelektuální i morální?

— Opíraly se o určité vybrané kruhy ve všech politických útvech, a byly jejich pomocí spojeny s největšími politickými stranami ČSR.

— To mi usnadňuje odpověď na vaši otázku. U nás je tomu podobně v hospodářské politice: program naší nynější vlády se opírá o souhlas jistých dosti únosných elit ve všech takřka politických stranách. Byl by ještě radikálnější, kdyby tyto elity — a zejména vůdčí kruhy socialistické strany — disponovaly větším počtem odborníků ve veřejné správě a hospodářství. Potřebovali bychom mítí zatím aspoň tolik schopných mozků na straně socialismu, jako jich máte vy v Československu!

— ???

— Že nemáte? Že i u vás je jich málo? Jak dálka mýlí! Myslíme si vždycky, že když u vás vůdčí hlavy vypadají jako Masaryk a Beneš, tedy i vrstva ostatních intelektuálních a odborných sil je o hlavu vyšší a o sto procent početnější než u nás.

— Nač jich nyní právě potřebuje belgický socialismus?

— Nač? Inu k organizaci lidských i hmotných sil. K přestavbě. K zásahům do hospodářství. Chcete-li, právě k — socialismu . . .

— Tyto síly jistě přejdou na stranu socialismu, jakmile zde budou politické a sociální předpoklady . . .

— . . . předpoklady čeho? Reformátorské a technické akce? O ty není nouze v demokracii. Je jen třeba dost únosných nositelů ducha reformy. Dost vědoucích nositelů . . .

— Tedy kleriků socialistického ducha? Reformistických radikálů?

Radikalismem proti revolucionismu.

— Také. Ale v první řadě k o n k r e t n ě myslících lidí. Vědět: c o, a znát, j a k reformovat, a konečně k o m u svěřit odpovědné úkoly. Nemít při provádění úkolů k dispozici jen zásadní opozičníky, či revolucionáře, anebo zas jen jejich protipól — trpné a pohodlné administrátory . . .

— Socialistický intelektuál je zpravidla vždy spíše revolucionář než radikál.

— Ano. Rozeznávat mezi revolučností a radikalismem je dnes důležité. Marx věřil, že existuje vnitřní souběžnost vývoje kapitalismu s třídním bojem. Franz B o r k e n a u to nedávno dobře postřehl v „Annales d'histoire économique et sociale“, studii o krizi socialistických

stran v súčasnej Európe. Právi, že se „Marx s obľobou oddával predstavě, že rozpad kapitalizmu presne spadá v jedno s nastolením proletariátu. Avšak hořkou ironií osudu skupinou nejméně vyzbrojenou využitkovat rozpadu kapitalizmu jsou dnes politické útvary socialismu . . Problémy hospodářské a společenské přestavby, jak jsou jim kladeny dnešním vývojem, jsou málo dostupny jejich úsilí . . .“

— To zní skoro jako komunistická předhůzka socialistům všech mimosovětských zemí?

Protikapitalismus — nálada doby.

— Není komunistická. Aspoň plyne ze zcela opačného pramene než komunistického: ze snahy o dosažitelnou, reálnou reformu, a nikoli z revolucionismu. V t. zv. „kapitalistickém“ hospodářství se množí příznaky — ne-li smrti a definitivní vyčerpanosti, tedy alespoň hluboké ochromenosti a neschopnosti. Současné pak „morální krize“ režimů, jak ji předvídal J. B o n n a jak ji vidí W e r n e r S o m b a r t a H e n r i k d e M a n jako nevyhnutelnou a konečnou příčinu zhroutilí kapitalizmu, se dostavila v plné své hloubi. Naše století strádá morálním a estetickým protikapitalismem, který se zmocňuje mladých. Tento pocit, tato nálada reprezentuje „dobro i zlo našeho století“. Ale sama o sobě nezabezpečuje ještě mladým schopnost opravdu činorodé a účinné akce, aby se přibližovali k realizaci svého ideálu. Nikde kromě Ruska nedošlo k přechodu vůdcích pák politiky a hospodářství do rukou nové sociální třídy podle známého schématu. Všude v ostatních zemích proletariát váhá, přešlapuje na místě, ustupuje, rozptyluje se před bojem, nebo se vyčerpává — často hrdinně — v bitvách špatně rozvržených a proto marných. M a r x o v o p r o r o c t v í s e n e v y p l ň u j e. Kapitalista zestatichtěl. Je neschopen expanse. Pracuje se ztrátou. Komplikuje svou situaci státními zásahy do hospodářství. Tento etatism nabývá zrůdných forem, je zpravidla deficitní a zneprůhledňuje situaci svými troskami. Zatěžuje se začasté zpola policejními, zpola administrativními formami „stavovství“ — korporativismem, který vždy provází diktatury a jenž je jen sebeobranou středního kapitalizmu a živnostenstva proti organické ztrátě rentability. Hospodářsky — nikoli politicky! — ohrožené třídy se bojí přicházejícího rozkladu, uzavírají roztodivná, často i sebe nebezpečnější a dobrodružnější spojení a bojují divoce proti „tlaku proletariátu“, proti „marxismu“, nebo proti „židovině“. Kolik doktrin, tolik zmatku! Hesla a prapory, programy a propagační metody se mění třeba přes noc a víří vzduchem jako vločky loňského sněhu.

Kapitalisté zůstávají.

Sebe kompromitovanější kapitáni kapitalizmu však zůstávají. A čím jsou nemožnější, čím deficitnější jsou jejich podniky, čím cyničtější přestupovali zákony a nařízení státu, čím častěji byli nuceni utíkat se o „sanační“ pomoc k veřejné pokladně, k pokladně národa — tím houževnatěji setrvávají na svých místech. Ba jejich velké platy nebyly sníženy, ledaže stát hradil jejich deficity. Viděli jsme to v Německu, a bylo to poučné i výstražné zároveň.

Levice je pronásledována.

Zatím však v řadě zemí — v rostoucí řadě zemí — jsou nikoli vládcí kapitálů, nýbrž pouzí ovladatelé slova, mluveného a tištěného slova, vůdci dělnických stran, de-

mokraté, pacifisté, socialisté a komunisté pronásledováni s divokostí a sadismem tím hodnějším zavržení, poněvadž jsou mezi nimi osobnosti, jejichž mravní výše je hodna obecného uznání.

— Jak si vysvětlujete toto podivné uklouznutí kola dějin, tento „rozmar evoluce“?

— Jak si vysvětlují? N e s c h o p n o s t í l e v i c e z m o c n i t s e h o s p o d á ř s k é m o c i — zmocnit se jí i tam, kde jí takřka sama spadá do klína.

— Právi neschopností „levice“?

— Tak jest. Neboť levice jsou nejen socialisté a komunisté, nýbrž i demokraté, pokud jsou důslední. Právě váš M a s a r y k mnohokrát upozorňoval, že důsledně domyšlená demokracie není nic jiného než socialismus. Pročpak se tak mnohá politická vítězství demokratizmu scvrkla v pouhé nic, kdežto politická vítězství fašismů, vzešlá ze sebe podivnějších ilegálních „pravcových“ hnutí, se opevnila právě v hospodářských zákopech a získala si tam opěrné body takřka nerozborné? Vysvětlovat si tyto porážky demokratizmu a socialismu tak, jako činí komunisté, nedostatky levicových hnutí nebo jejich vedení (byrokratizmem vůdců, formalizmem, reformizmem, pohodlností špiček atd.) — to nestačí. A je to také nepřesné. Neboť pak by zbývalo ještě vysvětliti, proč tato levicová hnutí zůstávají neschopna se vzchopit právě v době, kdy reakce jest toho schopna (právě pod hesly a prapory vyvlastněnými levici!) a zabezpečit si tak výhody vývoje pro sebe — alespoň na jednu generaci. To jest — aspoň s hlediska socialisty — opravdové znásilnění dnešního běhu dějin.

Také statečnost nejde.

Bylo by pak rovněž nutno ještě vysvětliti, proč vlastně vůdcové socialističtí či komunističtí mají domněle méně fyzické odvahy než jejich protivníci. Je totiž jisto, že toto obvinění nemá obecné platnosti — Vídeň není jediným důkazem osobní udatnosti četných dělnických vůdců v zápasech proti reakci, jaké jsme viděli za posledních léta . . .

— Dovolte, abych upozornil: po celé devatenácté století a v první třetině dvacátého století to nebyla buržoasie, která bojovala — často i na barikádách — za demokracii a republikanizaci, za volební právo, za parlamentarizaci, za sociální reformy. Bylo to vždy dělnictvo — včetně svých vůdců. Tam, kde bylo jasno v hlavách o cíli, kde byla jistota v úkolech, podával vždy socialismus příklad osobní statečnosti, kázně a mravních ctností. Není „nestatečnost“ spíše příznakem neujasněnosti o dalších cílech demokratických a socialistických hnutí?

Spojení středních tříd s těžkým kapitálem.

— Ano, zajisté. Zde jsme u jádra otázky. Ale ovšem musím i zde upozornit: v odpůrcím táboře, u fašismů, není přece většího „jasna“, ba naopak, vládne tam zmatek a chaos ideí takový, že je až k ošklivosti úzko. Ale abych pokračoval ještě v polemice proti běžnému vysvětlování porážek socialismu: nestačí také vysvětlovat si je spojenectvím velkokapitálu se středními stavy, ohroženými proletariací, jak je uskutečňují fašismy. Bylo by třeba najít výklad, proč právě těžký kapitál dovede využitkovat protikapitalistických nálad sociálních skupin, které přece nelze považovat za politicky tak naprosto omezené, byť se jim i nedostává

takové politické školenosti, jakou socialisté připisují a priori svým vlastním vojům . . .

Ne, problém jest položen zcela jinak. Nežli však k němu přejdu, chtěl bych ještě poznamenat: je třeba vyjít z představy, že socialisace hospodářských ztrát soukromého podnikání a nacionalisace (nebo etatisace) velkých průmyslů (třebaže dnes prováděná z podnětu jejich vlastních kapitánů, a tedy v protisocialistickém smyslu), jest nutnou etapou hospodářské evoluce — aspoň v zemích s tak složitou strukturou jako je naše Belgie. Ruské schema ovšem zůstane schematem orientálním. Nedostatek kritičtější pozornosti k ruské revoluci natropil v západní Evropě nesmírné škody.

Marxův marxismus dobře počítá s morální krizí jako s činitelem, jenž „dorazí“ kapitalismus. Ale marxističtí epigoni příliš často podceňují toto psychologické hledisko Marxovo.

— Co vytýkáte epigonům Marxovým? Totéž, co Masaryk? Přílišné spoléhání na „železnou zákonitost dějin“? Přílišný „objektivismus“ a „mechanističnost“ představ o společenském vývoji?

Odročený konec kapitalismu?

— Něco podobného. Dnešní člověk, poučený poválečnými politickými dějinami, je takřka už ve všech zemích přesvědčen, že žádný režim se nezhroutí jen následkem hospodářského rozkladu. (Jen někteří socialisté se stále ještě přidržují této představy.) Naopak se obecně připouští, že kapitalismus, pokud začal používat prostředků měnové politiky, autarkie, etatismu atd., je schopen dosti znásobiti svou odolnost. Každé, pouze národní hospodářství může být dlouho deficitní; deficity se dají dlouho přendávat z jedné státní kapsy do druhé; mohou se dlouho obnovovat a hromadit; hospodářství se pak zhoršuje pomaleji, neboť jeho rezervy se vyčerpávají postupněji a déle.

— Nezdá se vám, že toto nazírání na „etatismus“ jako na pouhý nástroj „záchranu kapitalismu“ je hodně podobno dřívějšímu nazírání na sociální reformy jako na „pouhý odpadek“, jako na „koncese, pomáhající zachovati kapitalistickou soustavu“? Nezdá se vám, že „etatismus“ znamená ve svých důsledcích naopak stejně hluboký s t r u k t u r á l n í průlom do soukromohospodářské soustavy, jako byly sociální reformy? A nezdá se vám, že uvažování o jakémsi personifikovaně viditelném „konci“ kapitalismu nejsou dost vhodné, jde-li o proces, který vyplňuje již a vyplní ještě další desetiletí a vyjadřuje se spíše institucionálními a právními přeměnami?

Schopnosti jsou napravo?

— Sub specie aeternitatis snad. Ale s hlediska žijící generace, t. j. s hlediska praktické politiky, nevystačíme s tak abstraktním nazíráním. Neboť problém přeměny nemá jen svou hospodářskou, ale také sociologickou a psychologickou stránku. Houževnatost, s níž se kapitalismus vzpírá „odevzdati se svému osudu“, je zjevem v podstatě lidským, je otázkou schopností a technické zdatnosti na poli hospodářství, na poli výchovy a propagandy, v oblasti využitkování sociálních imperativů a sociálních tradic.

Tyto schopnosti jsou dnes, zkrátka řečeno, na pravici! A „úpadek kapitalismu“ na tomto zjištění nemění pranic. Neboť úpadek kapitalismu musí být vyjádřen organizací oněch duchovních sil, které jej odsoudily a odsuzují.

— Jak?

— Konsolidací duchovních sil levice.
— Jak chcete tyto síly konsolidovat? Vždyť zorganizovat intelektuální krém té či oné země ke společné akci je nejtěžší uskutečnitelný problém, jaký byl dosud položen . . .

— Položen komu? Sekretářům organizace? Anebo duchovním autoritám? Byl Masaryk krystalizačním bodem duchovních sil vaší země nebo nebyl?

— Byl. Stal se autoritou tak obecnou, že snad žádná země nemá dnes v oceňování svých osobností příkladu takové jednomyslnosti.

— Vidíte? Ovšem: Masaryk a vůbec nikdo z geniů nemůže být předmětem napodobení, vzorem pozitivního receptu. Ale přece aspoň negativně dnes už je jasno, co není a nikdy nebude pomáhat „konsolidaci duchovních sil levice“. Stačilo by zprvu si aspoň odstranit překážky té konsolidace.

— Které překážky?

— Překážky v pronikání k mozkům a srdcím té vrstvy, která je u nás a v celé západní Evropě příznakem a ztělesňovatelkou kompetence k společenské přestavbě: k inteligenci, k mozkům, k odborníkům, k technikům, zkrátka ke všemu strojnímu, stavebnímu, hospodářskému a sociálnímu inženýrstvu.

— Jak je chcete získat?

Sociální revoluce nepřijde.

— Už jsem přece vyložil, že pozitivních receptů, kromě růstu nových duchovních autorit, není. Kladu si zatím skromnější otázku: jak je neodpuzovat? Neboť jsou jádrem, příznakem a ztělesněním společenské kompetence v oné přestavbě, která nás čeká všude v zemích vyvinutých průmyslů, v zemích demokracie, v zemích neagrárních, t. j. všude tam, kde už nikdy nebude toho typu sociálních revolucí, jako byla v Anglii v XVII., ve Francii v XVIII., v Rusku na počátku XX. století. Srovnávám tyto sociální revoluce s našimi úkoly hospodářské přestavby a vidím: kdo očekává zrození „naší revoluce“ nebo „konec kapitalismu“ ze zásahu „nekompetentních“ davů v proorganisovaných zemích evropského západu, je beznadějně slep a hluch! V těch zemích triumfuje technika a organizace. Triumfuje technik, organizátor a odborník.

A vidím dále: proletariát západní Evropy je dnes — ať se to zdá sebe paradoxnější — nejméně ze všech vybuzen k „své revoluci“, to jest k úkolu uskutečnit zásady pokroku, humanity a socialismu mimo rámec pouhé politiky — na poli hospodářství.

národní hospodář

Karel Kubata:

Politická historie lihu

II.

Československá komise lihová.

Velké zásobovací obtíže za války způsobily, že k obhospodařování pro obživu a vedení války důležitých produktů byly v Rakousku zřízeny tak zvané ústředny. Také luh byl jedním z oněch druhů zboží, které potřeboval stát k vedení války a jehož zásoby se neustále zmenšovaly. Pracovaly jen lihovary na dnešním území našeho státu (včetně Slovenska), zatím

co velká část lihovarů haličských byla nepřítelem obzavena nebo rozbita. Lihová ústředna ve Vídni stala se tak správcem všech zásob lihu, z nichž jen malou část uvolňovala k zpracování na lihoviny, a tím způsobila, že lih byl jedním z nejhledanějších druhů zboží, za které se platila v řetězovém obchodu každá cena.

Republika československá stala se tím, že na jejím území nalézalo se 80% všech lihovarů rakousko-uherské říše, majitelkou ohromného bohatství, neboť lih a cukr představovaly tehdy na světových trzích hodnoty rovné zlatu. V celé Evropě nebylo snad státu ve výhodnějším postavení. Hospodaření s těmito hodnotami, které představovaly zásobu lihu, svěřeno bylo Československé komisi lihové, která byla zřízena podle vídeňského vzoru již 8. listopadu 1918 nařízením Národního výboru. Z politiků, kteří tehdy rozhodovali o této věci, neměl o významu lihového hospodářství a významu zásob lihu nikdo ani tušení. Zejména socialistické strany nepřikládaly výběru osob velkého významu a jen tak lze vysvětliti, že delegovali do Československé komise lihové jako zástupce konsumentů osoby z druhé nebo třetí garnitury. Také národní demokracie si nepočínala lépe a vyslala tam člena svého výkonného výboru, občanským povoláním lékárníka. Jediní agrárníci byli prozíravější. Delegovali do Československé komise lihové dva členy Národního shromáždění: tajemníka Zemědělské rady v Praze dra Rolíčka a majitele hospodářského lihovaru, Václava Donáta, který byl také zvolen za předsedu lihové komise. Lidová strana byla vývojem politických událostí zatlačena zcela do pozadí, takže na ni nikdo ani nevzpomenul, a snad také zastoupení v instituci, hospodařící „dábelským nápojem“, ani nereklamovala.

V Praze seděli tehdy pouze dva lidé, kteří znali význam a sílu zásob lihu. Byl to předseda Živnostenské banky dr. Malinský a ředitel Družstva hospodářských lihovarů Arnošt Berka, který, jak jsme v předešlé kapitole vylíčili, jediný zůstal se svou organizací v Praze, zatím co celý lihový syndikát přesídlil v roce 1912 do Vídně. Oba dva mužové se také dobře znali, neboť oba dva patřili do souhvězdí dra Kranze. Třetí z českých lidí, zasvěcených do tajů lihového hospodářství, poslanec dr. František Staněk, dlel tehdy jako předseda Českého svazu spolu s Kramářem, Habrmanem atd. v Ženevě. Ředitel Berka byl typický pražský žid, který neměl žádných zvláštních styků s českým politickým táborem a zůstal tedy na chvíli v přítmí, zatím co dr. Malinský, jako bývalý mladočeský poslanec, hravě působil na Národní výbor, který dal souhlas k tomu, aby při Československé komisi lihové byla na místo vídeňského lihového oddělení Kreditky zřízena organizace, která má na účet Československé komise lihové prováděti obchody lihem. Bylo jí dáno jméno Lihová prodejna československé komise lihové a jejím vrchním ředitelem byl jmenován Arnošt Berka. Byla to první chyba, která se stala, neboť ředitel organizace výrobců se stal zároveň vrchním ředitelem státní instituce, která měla určovati cenu, za jakou má býti lih od výrobců státem kupován. Do služeb Lihové prodejny přešlo pak několik ředitelů a mnoho úředníků lihového oddělení Kreditky z Vídně. Byli to úředníci čeští anebo původem z českých zemí, kteří nabyli automaticky československého státního občanství.

Republika pánem.

Přes tyto vady a nedostatky, jistě omluvitelné nepřevratových chaosem a chvatem, mohl býti nový stát

s vývojem věcí spokojen, neboť v jeho rukou byl nyní soustředěn veškerý obchod lihem. Lihová prodejna představovala vlastně lihový monopol, v jehož majetku byly miliardové hodnoty, o kterých mohli rozhodovati jen lidé českoslovensští, delegovaní československými politickými stranami, spolu se zástupcem ministerstva financí, který byl rovněž Národním výborem do Československé komise lihové jmenován. Průmyslu lihovarskému dostalo se také zastoupení v osobě chrudimského lihovárníka. Zdálo se, že vše, co představovalo vliv rakouského lihového syndikátu, je buď zcela zničeno, nebo dokonale izolováno. A přece to nebyla pravda, neboť v hradbách československého lihového monopolu (jinak nelze novou instituci nazvati) stál trojský kůň, v jehož nitru v podobě vrchního ředitele Berky a dalších dvou ředitelů, převzatých z bývalého Lihového oddělení Kreditky, byli připraveni zbrojnoši lihového syndikátu, kteří vyčkávali, až dozraje doba, aby mohli svoji pravou tvář odhaliti. Zatím příchod této chvíle pečlivě připravovali.

Situace pro lihovarský kartel byla s počátku beznadějná. Státní lihové hospodářství, prováděné lihovou prodejnou, bylo na rozdíl od jiných ústředí vysoce aktivní. Bylo vůbec chybou vlády, že dovolila, aby Lihová prodejna byla zařazována mezi všechny ostatní ústředny, které vlastně, až na cukerní komisi, byly útvarem přechodným, nouzovým, na něž stát musil doplácet. V tom byl právě rozdíl, že na příklad tuková centrála byla institucí nouzovou, kdežto Lihová prodejna byla státním monopolem, který vydělal státní pokladně za pět kampaní, tedy do srpna roku 1923, částku Kč 1.286.000.000.—, mimo konsumní daň, která vynesla ještě dalších cca Kč 1.800.000.000.—. Dodejme hned, že se i v těchto letech dařilo všem výrobcům lihu, ať už lihovarům průmyslovým, tak i lihovarům hospodářským znamenitě, neboť ceny, které za blahovolného asistování zástupce ministerstva financí, ministerského rady Háka, Lihová komise, ovlivňovaná svým vrchním ředitelem, který současně byl ředitelem jedné z organizací výrobců, lihovárníkům platila, byly přímo pohádkové.

My už je to naučíme.

Ale představa, že by se lihovárníci měli smířiti s novou republikánskou skutečností, to jest, že by se měli spokojiti jen se zisky svých továren a neparticipovati tak jako v Rakousku na miliardových ziscích, spojených s distribucí lihu, byla pro lidi, vedené v monarchii doktorem Kranzem, nepřijatelná. Ten tam byl jeho vliv na dvůr, vládu, ministry, parlament, žurnalistiku, zbylo jen vzpomínání na Vídeň a malá naděje, že se to „zlepší“. Řeč nových mužů republiky byla jiná. Mluvílo se o demokracii, o čistotě veřejného života, Masarykovo „nebát se a nekrást“ naplňovalo všechny muže z lihu skepsí a pesimismem. Ale byli mezi nimi i optimisté, kteří věřili v „lepší časy“. Vzpomínám jedné epizody, která se odehrála na chodbě druhého poschodí hotelu „U zlatého anděla“ v Celetné ulici, který byl určen za sídlo Československé komise lihové a Lihové prodejny, a jehož zařízení hotelové bylo levně prodáváno. Na této chodbě zaslechli dva lihovárníci, kteří čekali uctivě, až budou přijati příslušným referentem, jak úředník, který byl pověřen prodejem mosazných postelí, vypravuje svému kolegovi, že došel dotaz jednoho z členů vlády, který si zařizuje svůj skromný byt, zda by nebyly na prodej ještě dvě mosazné postele. Neklame-li mne paměť,

jmenoval se tento chudý ministr, počítající s každým krejcarem, Jiří Stříbrný. I zalomil jeden z lihovarníků rukama nad poctivostí a skromností československých politiků, se kterými bude takhle těžká řeč. Ten druhý se tak černě na svět nedíval a utěšoval svého druhu v jazyku mateřském: „Warte nur ein bisserl. Wir werden es ihnen schon beibringen.“ Ani snad netušil, jak prorocký byl tehdy jeho hlas.

Dr. Kranz na obzoru.

Všem, kdo vzpomínali na egyptské hrnce vídeňské, i když československé nebyly špatně naplněny, bylo jasno, že se něco musí stát. Nikdo z nich nevěděl však, jak do toho, neboť nikdo z nich nestaral se dříve o život československého národa, i když se uprostřed něho narodil a i když jeho podnik se uprostřed něho vyvíjel. Ani o vlásek se tito průmyslníci nelišili od tak zvané české šlechty. Jejich styky s českými politiky byly pranepatrné, a ostatně byly-li jaké, pak to byly jen známosti s muži, které republika pro jejich vídeňskou orientaci odstranila. Zbylo několik byrokratů z vídeňských ministerstev, kteří již seděli na významných místech v republikánských úřadech, jejichž vliv však byl paralysován nebývalým vlivem politických stran. Zbývala naděje v muže, o němž se věřilo, že on jediný může nahoditi zdravé československé jablko. Muž tento se jmenoval dr. Josef Kranz.

I on věřil, že není všemu ještě konec. Znal lidi a znal sílu peněz a znal některé československé politiky. Jeho naděje upírala se k dobrému známému, nyní ministru veřejných prací, Františku Staňkovi. Vyčkává v Praze jeho příjezdu ze Ženevy, a hned na druhý den se s ním schází ve svém bytě v hotelu Palace. Tam mu předloží svůj plán, že hodlá své sídlo přenést z Vídně do Prahy a že se chce zde pokusiti o nové vybudování lihového kartelu, který bude usilovati o to, aby se postupem času zmocnil opět panství nad čs. lihovým hospodářstvím. Dr. Kranz je natolik prozíravý, že ví, že nemůže sám zatím vystoupit na veřejnost. Neumí vůbec česky. Navrhuje, že by zatím zůstal v pozadí a že by presidentem lihového syndikátu mohl býti muž u československého národa akreditovaný, dobrý národohospodář atd. Má na mysli bývalého rakouského ministra dra Schustera. Staňkovi se tento plán celkem líbí, ale s osobou navrhovaného presidenta není spokojen, radí Kranzovi, aby zatím nechal tuto otázku otevřenu a toto místo volné pro některého vynikajícího politika strany agrární a aby zatím navrhl lihovarníkům, kteří čekají dychtivě na výsledek porady, za generálního tajemníka muže velmi zdatného, dra Oberthora (druhý náš známý z procesu Stříbrného), který sedí jako vysoký úředník ve Staňkově ministerstvu veřejných prací. Návrh je přijat a lihovarníci jmenují dra Oberthora svým generálním tajemníkem. Dr. Kranz odjíždí do Vídně, aby připravil vše k svému přesídlení do Prahy, kde vyjednává již o koupi vily v Bubenci, a aby potřebné dojednal ještě s majiteli československých lihovarů, kteří dosud neuznali za vhodné přesídliti se svými ústředními kancelářemi do Prahy.

Intriky ředitelů.

Dr. Kranz nepočítal s jedním činitelem, t. j. se svými žáky Berkou, Weisbergerem a Hnídkem, kteří sedí již pevně v sedle jako ředitelé Československé komise lihové a kteří jej žárlivě střeží, aby se opět nedostal nad ně, protože každý z nich věří o sobě, že on je po-

volán k tomu, aby byl československým drem Kranzem. Tito ředitelé stýkají se především se členy Československé komise lihové a jejich zrak je upřen hlavně na zástupce agrární strany, dra Rolíčka a Václava Donáta, jejichž politický vliv značně stoupl tím, že z koalice odchází národní demokracie a s ní z ministerstva financí zlý „Cerberus“ Rašín, na jehož křesle nyní sedí člen republikánského klubu dr. Kuneš Sonntag. Vyřazením národní demokracie z vlády stali se jediní agrárníci nadějí lihovarských průmyslníků. Se socialisty není žádná řeč. Hospodářské problémy jsou jim cizí — volají jen po socialisaci, a komunistická levice Tuzarovy strany vyvolává husí kůži na těle.

Ředitelé lihové prodejny, kteří se dovídají z úst jásaajících průmyslníků o úspěchu dra Kranze, přijímají tuto zprávu s hořkostí v srdci, neboť každý z nich čeká na chvíli, kdy on se stane spasitelem průmyslu, který ho pak zahrne svou přízní. Vystoupení dra Kranze zbystří jejich sluch a zrak, okolnost, že jeden člen vlády s ním jednal, urychlí jejich rozhodování, a tak je zosnována intrika proti dru Kranzovi a jeho plánu. Dva z nich pomáhají dru Rolíčkově, tajemníku Zemědělské rady, jednateli Československé komise lihové a členu Národního shromáždění, tedy muži legitimovanému, pracovati urychleně na návrhu zákona na definitivní úpravu lihového monopolu. Zároveň se postarají o to, aby se o tomto plánu dověděli lihovarští průmyslníci, kteří zděšení přispěchají k svým informátorům o radu. Radu dostanou a ta zní: chcete-li zabrániti monopolu, nesmíte pustit k organizaci lihového průmyslu proskribovaného dra Kranze, na místo svého presidenta musíte dosaditi někoho z členů poslaneckého klubu republikánské strany, nejlépe dra Rolíčka, čímž získáte už zastoupení svých zájmů v Československé komisi lihové a ve sněmovně. Bezradní a postrašení lihovarníci akceptují tento návrh, rozvazují smlouvu s důvěrníkem dra Kranze, drem Oberthorem, a uzavírají s ním úmluvu, že mu budou po dobu deseti let vypláceti odstupné ve výši Kč 100.000.— ročně. Dostal tedy dr. Oberthor jeden milion Kč, aniž by byl jediný den úřadoval jako generální tajemník lihového průmyslu.

Dr. Kubíček se představuje.

Tímto ujednáním však nebyla celá záležitost ještě vyřízena, neboť za drem Kranzem a jeho plánem stála značná část majitelů lihovarů, zejména ti, kteří bydleli dosud ve Vídni. Dr. Kranz a jeho lidé vidí dobře, že je velmi nebezpečné postaviti v čelo průmyslových lihovarů agrární poslance, kteří z politických důvodů budou musít hájit zájmy zemědělců a jejich lihovarů na úkor průmyslové výroby. K nim se vypravuje designovaný president Svazu průmyslových lihovarů, aby s nimi smluvil modus vivendi. Necítí se být dosti silný na tyto machry a přibírá si k zdolání tohoto úkolu svého kolegu z poslaneckého klubu, dra Josefa Kubíčka. Proč si vyhlédl tohoto muže, nelze bezpečně vystopovat. Jistě hrála v tom velkou úlohu skutečnost, že je to příbuzný Švehlův, který den ode dne stává se skutečným šéfem Tuzarovy vlády. Že tento příbuzenský vztah nemá velkou nosnost, ukázalo se později. Poslanec dr. Rolíček a dr. Kubíček sešli se ve Vídni se skupinou čtrnácti lihovarníků, stojících za drem Kranzem a jejich právním zástupcem dr. Calmem. Úlohu mluvčího přenechal dr. Rolíček, který jako kandidát na předsednictví, nechtěl sám pro sebe plaidovat, dru Kubíčkově. Ten tomuto shromáždění přímo sdělil,

že dá buď souhlas, aby jeho kolega byl presidentem Svazu československých průmyslových lihovarů, nebo bude zaveden zákonem lihový monopol, který vlastně ve skutečnosti již existuje. Když jim pak vysvětlil dále, že jsou zde ještě možnosti, aby výrobní oprávnění byla zčásti nebo zcela přenesena s jejich lihovarů na lihovary jiné, zejména státní, kapitulovali poslední ctitelé dra Kranze, čímž byl jeho osud, jakožto vůdce lihovarského průmyslu, zpečetěn. Čtenáře snad bude zajímat, že tento muž pokusil se pak hrát ještě vynikající roli v hospodářském životě Jugoslaviie, kde neuspěl a zemřel před dvěma lety v zapomenutí, opuštěn přáteli a chud ve Vídni.

Tři agrární presidenti.

Do Prahy vracejí se dva republikánští poslanci jako vítězové, z nichž jeden nese si v kapse souhlas k svému zvolení za presidenta Svazu lihovarníků, druhý v srdci plán, jak svůj vídeňský úspěch využít.

Účast dra Kubíčka na úspěšném jednání ve Vídni nezůstává utajena a lihovarníci přemýšlejí, jak tuto novou hvězdu připoutati k svému osudu. Řešení nalézá se velmi brzy. Kubíček sám přináší návrh, který zní: lihovarský průmysl budiž zorganizován takto: existuje již Družstvo zemědělských lihovarů, jehož předsedou je bývalý zemský poslanec agrární strany JUC. Sedlák, dosazený hned po převratu ředitelem Berkou. K této organizaci nechť se přidruží Svaz průmyslových lihovarů, hájící zájem průmyslové výroby surového lihu. Jeho presidentem je nyní dr. Rolíček, a jako novum nechť se ustaví Jednota československých rafinerií lihu, jejímž presidentem budu já. Náš společný cíl je zamezení uzákonění lihového monopolu, o to se budeme starati my pomocí svých poslaneckých mandátů. Dalším a konečným cílem budiž zdiskreditování činnosti Československé komise lihové, aby státu nezbylo nic jiného než odevzdati obchod lihem našim organizacím, o to se musíte starati vy odborníci a vaši přátelé, ředitelé Lihové prodejny. Zatím, než dosáhneme tohoto konečného cíle, budiž naší snahou, abychom od Československé komise lihové dostávali za své výrobky cenu co nejvyšší, z níž část použijeme k vybudování dispozičních fondů, které nám pomohou zlomit odpor a umlčet hlasy těch, kteří v zájmu státní pokladny budou hájiti státní hospodářství lihové. Dr. Kranz byl sice mrtev, jeho duch v novém státě ožil.

Končím druhou kapitolu svého referátu. Jsme v době rozvratu sociálně demokratické strany, který způsobuje, že pánem rudozelené koalice stávají se agrárníci. Má to za následek konec snů o socialisaci a o novém uspořádání světa. S touto politickou reakcí svezl se také znamenitě lihovarský průmysl. Rozvrat politický a ochabující radost z nového státu pomáhá do sedla méně ušlechtilým pudům: zjištění a sobectví. Způsobuje, že zástupci lidu neostýchají se již postavit se veřejně v čelo hospodářských skupin, jejichž zájem se tak ostře střetá se zájmem státní pokladny. Ale zatím podléhají charakteru méně odolné. Je ještě ve všech politických stranách dosti lidí, kteří mají na mysli cíle vyšší, než jsou zájmy několika tuctů mnohonásobných milionářů. Jsou také lihovarští odborníci, kteří si nepřejí návrat vídeňského hospodářství, a tak vidíme, jak se pomalu, ale jistě proti sobě formují dvě fronty. Která bude silnější? Ta, na jejíž straně bojují lihovarské miliony, neb ona, která nechce, aby pod

záminkou rušení vázaného hospodářství byl stát československý připraven o výhodnou posici, ke které mu dopomohl státní převrat, o posici jediného pána nad celým lihovým obchodem? Posici, kterou získal, aniž by byl komu ukřivdil a aniž by byl nucen komukoliv platit jakoukoliv náhradu? Jak se tento boj rozvíjel a jak skončil, povíme příště.

literatura a umění

Václav Černý:

Je naše doba romantická?

II.

Romantikové uctívají vědu.

A nyní vizme třeba vědu! Před chvílí už padlo její jméno ve verších Vignyho, a byla to Věda s velkým V. Taková je u romantiků věda téměř napořád, zvláště u republikánských pokrokářů: vidí v ní hlavní nástroj pokroku, lidského zdokonalení a slibují si od ní proměnu země v ráj, zandělštění člověka a rozluštění všech záhad vesmíru.

O tom nyní krátké slovo. Nemíníme tudíž, jak patrně, zkoumati přínos romantismu do jednotlivých věd, cesty, na něž vědy upozornil, nová pole, která pro ně objevil, ač po té stránce, zvláště v oboru věd duchovních, byl romantismus veleplodný; nebudeme mluvit ani o historii, které někdy říkají „romantická věda“, ani o sociologii, kterou založil romantický humanitář a saint-simonista Comte. Chceme mluvit o mythu Vědy-Spasitelky, zajímavém to poblouznění šlechtických a utopických srdcí, která jménem vědy slíbila lidstvu hory doly a zavázala vědu úkoly, s něž tato nebyla, jež nikdy sama neslíbila splnit, které jí byly cizí; za to, že nesplnila, trpce pykala, kde-který iracionalista se po ní povozil, v „nejvyšších otázkách života a smrti“ s ní různí filosofové přestali počítat atd. Ostatně, mesiánská představa vědy dosud žije jako drobná mince lidové víry.

Byly to praktické vynálezy přírodních věd, jež zavdaly podnět k oněm snům: parolod, lokomotiva, telegraf, balon platicí za řiditelný. V básních i v parlamentě se Lamartine rozezpívá o průmyslu a mašínismu, jimiž člověk „zdeptá nemožnost“. Viktor Hugo prohlásí vědce za kněze nového věku a pro dvacáté století nám slíbí za vědu: ctnost, poznání, hojnost, klid, smích, právo, rozum, bratrství, pravdu, lásku, ducha atd. (b. „Dvacáté století: širé moře a širá nebesa“). Prozatím se ještě nezdá! Ale jak se nemělo zdát Hugovi, když už v jeho době balon „mísil téměř s Bohem duši lidského pokolení“! Ale nač citovat početná jména romantických básníků scientismu? Stačí vzpomenout ještě třeba Maxima Du Campa, který r. 1852 svými „Moderními zpěvy“ chtěl založit bezmála školu: pára a lokomotiva jsou jeho dvě velké múzy. „Jednoho dne budu zvána svatou,“ zpívá si u něho lokomotiva: „Jsem osvobození. Přináším vykopení! Mé boky jsou plny naděje. Já zabiju utrpení a spojím národy...“ Za jedenáct let v „Hymně na Satana“ bude u Carducciho hrát lokomotiva ještě tutéž úlohu. „Ó, kéž by se Válka změnila v Industrii,“ touží Du Campova pára. Naopak je to, jak víme, také možné!

V „Budoucnosti vědy“ mladý Renan myslí, že „není přepjaté říkat, že věda obsahuje budoucnost lidstva a že ona jediná může mu říci slovo jeho osudu...“ Zkratka: „Věda je náboženství; věda jediná bude od té chvíle tvořit symboly; věda jediná může pro člověka rozluštit věčné problémy, jejichž vyřešení si jeho přirozenost důtklivě žádá.“ Skutečná věda málokdy slíbila něco, co by nemohla splnit. Nedočkavý entuziasmus romantických duchů udělal to často. Předpokládejte však, že vědecky neoprávněný mesianismus vědecký sloučí nadšenci s oprávněnou vírou v pokrok, s humanitářským demokratickým a s mravní koncepcí o rovnosti lidí, což se stalo; a že naivní mesianismus vědecký bude rozbit na padrť, což se rovněž stalo; a nyní změřte nezaslouženou a přímo absurdní hloubku nevážnosti a podezření, do níž strhne padající pseudovědecká fantazie ostatní složky celkového přesvědčení!

Vliv romantismu na náboženství.

A nyní pohlédněme zase jinam, třebaš do říše myšlenky, kterou devatenácté století tak rádo a často stavělo právě proti myšlence vědecké: vizme náboženství. A vezměme to, jež v zemích západní kultury stojí významem nejvýše: katolictví. Samo se s oblibou vydává za neproměnné. Ale mění se, ač zvolna, i ve své části nejstrnulejší, v dogmatu, tím spíše pak jako útvar politický a kulturní. I zde romantismus vyryl svou brázu, zde popatřte alespoň na dvě z jeho stop: romantismus, při nejmenším o stejné míře jako politika, k níž byla papežská stolice přinucena, přispěl v 19. věku k ztotožňování, jež bylo všeobecné a na něž církev velmi doplatila, mezi katolicismem a autoritativními režimy vládními, především zpátečnickým monarchismem.

Už dávno před Velkou revolucí muži církve vypracovali francouzským králům teorii „božského práva“ monarchů. Ano, ale jesuitští myslitelé formulovali také teorii o právu národa na revoluci proti nemravnému tyranovi. Revoluce a církevní režim císařství napoleonského ukázaly nad slunce jasněji, že stát a církev jsou věci rozlučitelné, a že se církev může velmi dobře vyhnout nenávistem, jejichž předmětem je režim, monarchie. R. 1815 restaurovaní Bourboni velmi obratně obnovili teorii i praksi „oltáře — podpory trůnu“. A tu hned všichni političtí protivníci režimu a dynastie, bonapartisté, orléanisté, republikáni, socialisti, pokládají za svou povinnost být protiklerikály; vidí v katolicismu jen zástěnu monarchismu a v myslí většiny se pád bourbonské monarchie násobí přirozeně myšlenkou odkatolичění, ba odkřesťanštění Francie. A romantismus v rámci tohoto vývoje hraje vynikající úlohu: filosofický arciduch katolický na rozhraní staletí Josef de Maistre je zároveň prorokem ultramontanství církevního a legitimismu dynastického: božské právo králů je mu přímým výronem práva Božího. Jeho škola po vši západní Evropě zasadí pevně do duší pocit nerozlučnosti obou členů hesla „trůn a oltář“. Pod tímto heslem vytáhne do boje celý mladý romantismus okolo r. 1820, aby po celých deset let vzýval svého Mistra, arcipatrona tohoto romantismu monarchicko-katolického, ministra Bourbonů a obnovitele náboženského citu v Evropě — pana de Chateaubrianda. „Dějiny lidstva obsahují poesii, jen jsou-li souzeny s výše ideí monarchických a víry náboženské“, hlásá jeden

z prvních manifestů romantismu ve Francii, Hugů v úvod k sbírce „Ody“ (1822). U mladých romantiků je náboženský cit v té době doslova odnoží přesvědčení monarchického; a zůstane jí do té míry, že kolem r. 1830, když vliv liberalismu a omyly Bourbonů je přivedou k změně politického kreda, úpadek jejich monarchismu strhne automaticky v jejich duších v nevážnost i druhou ze složek konceptů „trůn a oltář“: v té době, výslovně působením změny ideí politických, počíná cesta francouzských romantických básníků k náboženskému titanismu.

Tedy, ať monarchisté, ať republikáni, romantikové hlásají svým dílem, neobyčejně působivým, nerozlučnost trůnu a oltáře. Že pak encyklika Řehoře XVI. „Mirari vos“, odsuzující r. 1832 snahy katolické mládeže, nutící v dobrém úmyslu církev k politickému obratu, ke zřeknutí se kolísajících monarchií, nepřispěla k změně obecného přesvědčení o totožnosti církve a reakce, je zřejmo. Lamennais se pomstí Římu a znovu utvrdí duchy v tomto názoru r. 1834 a r. 1836, Gioberti r. 1851. — Bylo zde proneseno jméno Chateaubriandovo. Byl z velkých budovatelů konceptu „trůn a oltář“. V literatuře je znám jako velký obnovitel nebo objevitel krásy náboženského citu a úkonu. Podnikl pro katolicismus, zatlačený osvícenstvím a revolucí, mocnou a úspěšnou ofensivu básnickou a pomohl mu v Evropě nesmírně, oklikou přes jeho krásu. O skutečném jeho náboženském citění je dnes už celá knihovna. Pravda je ta, že jeho náboženství je spíše věcí obraznosti než srdce, mravní jistoty a rozumu. Chtěl probuditi ospalý zájem a strhnouti skeptického, ale krásomilovného pozorovatele do slavnosti smyslů, prozatím jen náboženstvím rozkochaných: to ostatní, to hlavní mělo přijít později. A také přišlo, ale ne u pana de Chateaubrianda. Ten nutně zůstal tím, čím byl vždy: „epikurejcem, který měl katolickou obraznost“, jak říkal Sainte-Beuve. Křesťanská mythologie, ohňostroj katolického merveilleux, okázalá pompa kultu, nádhera a vznešenost obřadů, harmonie náboženských zpěvů, hvězdná obloha nad hlavou: to vše, celý ten repertoár skvělý a povrchní, veskrze literární a malebný, ssála chateaubriandovská duše, lačná vznětu, tušící málo o hluboké náboženské regeneraci srdce, v tom hledala důvody k víře. Jinými slovy: pan de Chateaubriand je velkým patronem estétské religiozity, je vynálezcem „estétské konverse“, která se po něm délkou celého století a až do našich dob bude opakovat v nesčetných případech v řadách umělců, jsouc potom méně výrazem přitažlivé síly katolicismu než jakéhosi imperialistického a dekadentního artismu: umění anektuje náboženství, protože v něm vidí důl. Nuže, nezanechal i v tomto oboru duchovního života romantism stopy patrné?

Dědictví romantismu v umění.

Mluvíce o Chateaubriandovi, mluvíme už o umění. Ano, v umění po sobě romantismus zanechal dědictví největší. Umění především dovoluje Seillèrovi čítat už nějakých dvacet let generace Rousseauem počínaje a bojovat sotva už přehlednou řadou knih proti věčnému našemu romantickému hříchu, „iracionálnímu imperialismu“ a jeho odrudám, socialismu, demokraticismu atd. Zde více ještě než v ostatních oborech musíme se omezit na několik vzorků romantického odkazu.

Vezměme cit přírodní. Odjakživa, od počátků lidstva, byla příroda — toť se rozumí — příčinou jistých dojmů a pocitů, tu příjemných, tu nepříjemných: svěží jeskyně byla dokonce pro našeho nejvzdálenějšího praotce ještě něčím více než pro nás, byla pro něho významným statkem, nutným k životu, nejen rozkošným útlukem v „srdci přírody“; už Horác zpíval o odpočinku „sub tegmine fagi“. Ale to ještě není přírodní cit. To jsou jenom rozptýlené dojmy a počítky, jichž využije jako předem existujících prvků Rousseau a jeho družina, aby vytvořil cit zcela nový, dnes běžný, jež však v této podobě uvedl do sociálního oběhu teprve on; a může se dosud stát, že jej pocítíme větší měrou při četbě jeho líčení projížďky po Lémanském jezeře, putování horami valaisanskými, toulek po lese v Montmorency, než plavíme-li se sami vodní hladinou nebo cestujeme-li sami pohořím a hvozdem. Ale co vše tento nový romantický cit neměl za následek! Poesii přírody, hor, vod, lesů, strání, samoty a dobrého přírodního člověka. Román půdy a rodné země, román venkovský nebo selský, román drahého koutku země, v němž jsi ztrávil své mládí. George Sandovou a celé nesmírné její potomstvo, včerejší i dnešní, s jejími omyly nebo bez nich, s jejím idealismem a mytem ryzí venkovské duše nebo bez nich. Oceán románů regionalistického. Dnes je v umění tento odkaz ještě tak živý, že si pochvalují, vrací-li se umění k zemi, k hroudě milostivé a milostí posvěcené, k pevné kotvě uprostřed zmatku, pochyb a kolotání.

Často, ať už právem nebo neprávem, bývá proti tomuto druhu románu stavěn román městský a sociální, román měšťana, proletáře, sociologických problémů lidí, žijících v davu. Ale ten není jiného původu. Jeho počátky jsou rousseauovské: Jean-Jacques viděl sice ve faktu společnosti pramen všeho zla a příčinu perverse člověka od přírody dobrého; ale zbytek nebo spíše obraz, ovšem vzdálený, původní dobré bytosti lidské hledal v člověku prostém, neučeném, žijícím prací svých rukou, sociálně slabém, hledal jej tedy v davu. Jeho žáci nerozlišovali dav venkovský od městského, ba často znali jen tento. A tak dal rousseauism popud k thesovému románu městsko-sociálnímu: „Bídníci“ Hugovi, romány Eugena Suea atd. Zola a realisté budou mít za to, že tento román zbavili rousseauovské mystiky a že ji nahradili experimentální vědeckostí; je to při nejmenším sporné, a žánr, románový útvar je ovšem týž, jen nese stopy vývoje za tři generace. A zajisté opět změněn, ale neporušiv vývojovou souvislost, vracející se do romantismu, přechází sociální román k nám.

Víme, jak významné místo zaujímá v dnešním umění. Ale kdo by pomýšlel na to popírat tyto vztahy? Nanejvýš se na ně nemyslí. Však nic není romantičtějšího než mnohé umělecké směry a pseudo-směry, jež se s křikem a láním vydávají za nejryzejší výraz dvacátého století (ba, jedenadvacátého), za samu „fine fleur“ modernosti, za životní, ne už jen umělecký styl našich potomků. Mluvím o

surrealismu.

Odečteme-li z něho módní nátěr freudismu, zbývá surrealismus jako jistá forma nebo výstřelek rousseauovského naturismu, mystiky citu a podvědoma. Je to obnošená věčička. Rousseau, první svým nábožen-

stvím dobroty a dokonalosti přírodního člověka, posvěcuje citovou spontánnost, nerozumnou pudovost a vášně: cizoložná Julie je sveticí, neboť šla za „nejčistšími zákony přirozenosti“. Takových svetic potom paní de Staël a George Sandová vychrlí celou řadu; paní Sandová sama mezi nimi zaujme místo obzvláště úctyhodné počtem pánů, z nichž si onu naturistickou svatost vybudovala. Rousseauovská bouřlivá nadšení, ony mdloby z citu a protirozumové nechuti, bolesti ignorující morálku vedou přímo k zoufalství Wertherovu a k celému romantickému světobolu: Werther, René Chateaubriandův, Obermann Sénancourtův, Adolf Constantův, Oktáv, Franck a Rolla Mussetův, hrdinové Byronovi a jeho žáků, Josef Delorme Sainte-Beuvův, upíři, opiomani, rozdvojená lidská monstra školy „mladofrancouzské“ a bousingotů. atd. Jejich žádostivost svobody jest jen touhou po anarchii, v níž se líbí jejich citu, vášni a pudu, dávajícím výhost rozumu. A chce-li společnost uvázat na řetěz jejich zuřivou nemoc, jejich pomínutý „božský stav“? Manie pronásledování je uchvátí a často i pohltní. Odkryli v obudném podzemí duše obraz pravěkého chaosu a proklínajíce společnost, rozum, řád, spěchají se vrhnout do hypnotické té propasti: „Neboť společnost jest jen smrdutou bažinou“, jak zpívá pan Nikdo, t. j. Gérard de Nerval r. 1831. Pevná lidská osobnost, stejně jako společnost a rozum, je vydána na pospas lykanthropii těchto surrealistů (můžeme klidně užít tohoto slova, neboť je vynalezl už Nerval; a ne-li jméno, věc byla známa ještě dříve). Od Rousseaua je nepřetržitá cesta až k Rimbaudovi: roku 1871 půlšedesátiletý, píše ze svého městečka:

„Teď se snažím jak nejvíce možno zhýrat. Proč? Chci být básníkem a pracuji k tomu vytvořit si jasnovidnost. Vy vůbec nechápete a já téměř neumím vám to vysvětlit. Běží o to, dojít k Neznámu porušením všech smyslů. Utrpení jsou ohromná, ale dlužno být silný, zrodit se básníkem, a já jsem v sobě poznal básníka. Nemohu za to naprosto. Je falešné říkat: Myslím. Mělo by se říkat: „Ono mě to myslí...““

Zde máme už předepsán bezmála fyzický režim, mající dovést k tomu, aby podvědomí vypuklo a bez zásahu rozumu (automaticky) zaplavilo mysl básnicou, naprosto zpudivelou. Jsme u nadrealistů typu 1924—1936.

Co ještě nyní dodat? Leda to, že — jak zřejmé patrně — romantismus nás obšťastnil velmi rozsáhlým, všestranným a nestejně cenným dědictvím: postaral se pečlivě, aby v dvacátém století byly zásobeny stejně hlavy jako plivátka. Nevidím, jakým jiným závěrem bychom tuto stať, jež několika ukázkami měla napovědět, co okolo nás je ještě romantického, mohli zakončit. —

Josef Kodíček:

Rozloučení s Karlem Krausem

Obraz posmrtné masky Krausovy, jehož se mi přátelskou laskavostí dostalo, zachycuje tvář nevšední záře. Není jen harmonická, jako bývá výraz těch, jež opustila vůle života. Jest ve smrti nesmírně živá, takže až poznovu láká k přemýšlení o nesmrtnosti. Její úsměv, který může náležeti stejně mužii jako ženě — tak jest

mimopohlavní a andělský — jest něžný jako na oně masce Neznámé ze Seiny. Se rtů vyprchala všechna trpkost; víčka očí, ač jsou zavřena, neuzamkla lesku dobroty a ducha a nepořadila andělského humoru a šibalství geniova. Nad nimi jest vzácně dokonalé čelo, silné a jemné. Krausova tvář nebyla již za živa z těch, které zrazují dílo. Spíše je ozřejmovala. Avšak vznešený výraz této tváře posmrtné jest naplněním. Nemám prokázání zprávu, že poslední promluvená slova Krausova byla: „Pfui, Teufel“, což by bylo ostatně pochopitelné rozloučení s touto dobou. Smrt sama byla k němu nepochybně již laskava. Tvář mluví o usmíření.

Zasloužil si poslední chvíle tak smiřující. Ač jest samota skoro předpokladem duchů tak absolutních a maximalistických (v požadavcích na ryzost), ač byl mistrem v odvrhování přátel a na dráze sedmatřiceti ročníků „Fackel“ leží bezpočet mrtvol „ctitelů mimo službu“, zdá se nepochybně, že od únorových bouří vídeňských z roku 1934 pozbyl jeho hlas největší části své resonance. Za světové války, po ní, v dobách útoků na kancléře Schobera a žurnalistického korupčníka Bekessyho mohl se „slovem vzepřít světu“. Byl reálnou kulturně politickou mocí. Poslední léta stal se hlas osamocené bojovníka hlasem volajícího na poušti. Nezeslabena zůstala moc oslňujícího slohu, neotřesená polemická obraznost, která v dějinách polemiky nemá sobě rovné, neutrpěla drtivá logika, v níž doznívala staletí talmudistického školení intelektuálního, nade všechnu rozumnou pochybnost uchována byla mravní neporušenost hluboké lidskosti — a přece hlas, který rozehvíval ještě před 3 lety nejen malou, ale horoucí vrstvu vzdělanců, nýbrž i desetitisíce dělníků — nejlepší část dnešní společnosti — promlouval skoro do úplné prázdnoty. Před třemi lety byly by ho provázely ke hrobu desetitisícové zástupy . . . 15. června 1936 byl pohřben za účasti několika set lidí — proti nimž namnoze bojoval boj svého života.

Nikdo ať se neoddává klamu, že bojovník, který tak důsledně a pravidelně prohluboval vzdálenost mezi sebou a svými stoupenci, byl dosti otužilý, aby snesl bez bolesti toto osamocení. Právě duchové nejbojovnější a nejuťočnější toužívali po družnosti — o čemž u Krause svědčí i fakt, že mezi jeho přáteli — namnoze bohudík dočasnými — bývali pravidelně i lidé malých srdcí. Není pochyby, že Kraus poslední léta trpěl muka.

Spisovatel, jemuž nikdy nešlo o politiku ve vlastním slova smyslu a kterému pojmy „pravý“ a „levý“ byly prostě nesrozumitelné, ocitl se mezi dvěma žerňovými hromadných politických hnutí a byl, pokud jde o vliv, jimi rozdrcen. Rozčilující bylo již jeho mlčení k událostem v Německu. Jakže, muž, který se s neuvěřitelnou odvahou, sám mezi německými spisovateli, postavil za světové války proti centrálním mocnostem a proti válečným hrůzám, jimi vyvolaným, který po desetiletí útočil s pathosem i posměchem, jimž nic neodolalo, na všechno, co s neklamnou intuicí poznával ničemným, hloupým, nelidským, jenž z falešné intonace nebo gramatické chyby dovedl vyvodit nicotnost člověka neb myšlenky, tento muž nenalézá slova k událostem, proti nimž jsou nejčernější vraždy shakespearové bezelstnou hrou? „Mir fällt zu Hitler nichts ein,“ řekl spisovatel, který se nesprávně umístěným interpunkčním znaménkem dovedl inspirovat k vysokému

vzletu — a mlčel. Jen část jeho čtenářstva pochopila, že mlčení to ho to může jest výmluvnější než protesty těch, kdož utkvívají v materii případu, že to to mlčení jest nejstrašnější bolestí. Mistr a služebníci slova, které u něho bylo pánem věci, poznal, že moc jazyka není neomezena a proti „kolmým rakvím nelze polemizovat“. Umělecký absolutismus satirikův, který vždy dotvrzoval, že nezáleží na inspiračním motivu a podnět umělecké tvorby že je lhostejný, musel se odsoudit k mlčení ve chvíli, v níž nejnižší, nejpříšernější a nejpekelnější skutečnost byla silnější, než nejbohatší obraznost. Nadto nemohl neviděti a opominouti viny, kterou mají ti, jichž lidská chabost tento pokus sebevraždy evropské civilizace bezděčně připravovala.

Více ještě než toto mlčení rozechvělo, když se Karel Kraus, obhájce lidskosti a většinou názorů miláček levice, postavil za nynější rakouský režim. Dollfuss byl mu hrdinou i mučedníkem, Starhembergovi nezapomněl několik jazykově silných obrátů o Schoberovi a rozhodnost proti Hitlerovi. Při únorových bouřích, kdy padlo mnoho dělníků, ale i dosti policistů a vojáků vládních, postavil se úplně proti sociálně demokratickému vedení a proti levým intelektuálům, kteří — z klidného prý bezpečí — boj podněcovali. Tento okamžik rozhodl, že se od něho odvrátila valná většina stoupců. Několik idiotů — i u nás — dokonce vyslovilo mínění, že se Kraus „zglajchšaltoval“ ze zbabělosti, ne-li pro úmysly ziskné. Některé naše noviny provodily jasného zastávce naší republiky do hrobu obviněními podobnými. Však i mnozí z nejlepších, naplnění myšlenkami spravedlnosti, řekli si při vzpomínce na hrdinský boj vídeňského dělnictva: raději nejprostší, avšak správné slovo analfabetovo, než tuto oslňující sílu ducha a slohu, — je-li takto svedena na scestí.

Krausův názor byl tento: Socialistické vedení je neschopné; demokracie nezhojitelně zasažena. Hitler před branami. Jedinou silou, která může zabránit vpádu hnědého teroru do Rakouska, jest Dollfuss. Otázky socialismu a demokracie jsou podružné a neaktuální ve chvíli, kde jde o civilizaci a mír; tu se dopouští hlouposti a zrady každý, kdo zeslabuje jedinou aktivní frontu odporu — frontu Dollfussovu. Fašismus Dollfussův jest nesouměřitelný s bestialitou skobového kříže, s nímž se nedá měřit nic na světě. Kdo se v takové chvíli nepodřídil vládě, byl hlupák připravující vlastní zkázu. Toť politický obsah velkolepého anakolutu o 315 stranách, jímž Kraus vysvětluje, „Warum die Fackel nicht erscheint“.

Potvrdí-li se Krausův názor v budoucnosti, je nejisto. I kdyby však nynější režim ubránil Rakouska před třetí říší, není tím dokázáno, že bylo Krausovo hledisko správné i v minulosti. Dnes arciť musí každý kulturní člověk hájiti nynější režim — dokonce i před některými požadavky demokratickými. K čemu by bylo Rakousko dovedeno, kdyby se na př. vyplnil demokratický požadavek a vláda vypsala všeobecné a volné volby do parlamentu? Krausův výklad jest však neúplný zejména proto, že pomíjí údobí, které odzbrojení demokratických živlů v Rakousku předcházelo. Socialismus nebyl v Rakousku zbaven moci Hitlerem, nýbrž Heimwehry a — připuštěme to, neschopností a maloměstáctvím vůdců, jež je typické i pro nerakouské sociálně demokratické vůdce. Tehdy však, v údobí předhitlerovském, kdy

hnědý teror ještě nebyl přímým nebezpečím, mlčel Kraus k heimwehrovskému náporu a nebylo ho mezi bojovníky. To jest, čeho by mu socialisté nemohli zapomenouti, i kdyby bylo jisto, že únorové vítězství socialistů bylo předem vyloučeno a že by bylo nestačilo na udržení národního socialismu v šachu. Jest otázkou psychologického výkladu, nebyla-li základní příčina Krausova stanoviska v minulosti: jakýsi pocit urážky sociálně demokratickými funkcionáři. Ego-centrismus Krausův, hodnocení totiž a měření světa měřítky, branými veskrze z vlastní osobnosti, byl do značné míry odůvodněn. Krausova osobnost mravní i umělecká, jeho lidská výše, někdy až věštecká intuitivnost, neobyčejné vnitřní bohatství, úžasná logika i znalost psychologických lidských typů odůvodňovaly do značné míry jeho etický subjektivismus. Nemohou jej však odůvodnit vždy a všude, zejména tehdy ne, kdy masová hnutí, opřená o etiku a filosofii vlastní, narážejí na sebe krvavě. Tehdy jest krajní individualista buď rozdrčen, nebo se octne ve vzduchoprázdne prostře.

Taková se však zdá dnešní doba. Není-li toto typická doba revoluce, nevím, která jí byla. Jako dvě laviny řítí se na oba konce napjaté společenské rovnováhy dvě protikladná politická hnutí a nutí každého k rozhodnutí. Otázka: je možný v takové době duchovně život nepolitický? Je možné hledisko lidskosti a spravedlnosti, osobního mravního citu, aniž by bylo strženo do oblasti politické? Může být mravní citlivost, sám náboženský cit, politicky indiferentní? Není vlastní příčinou osobní tragedie Krausovy — a poslední léta Krausova tragedií byla — že nastal konec všem, kdo chtějí měřit svět sebou? Mnohé tomu nasvědčuje. Blíží-li se boj dvou politických systémů k rozhodnutí, jest všechna duševnost nucena postavit se na jednu stranu barikády. Toť tragedie pozdního liberalismu, jehož byl Kraus přese vše jen velikým a nečasovým představitelem. V liberalismu, s jehož nejtypičtějsími produkty, jako je žurnalistika, povrchová svoboda, parlamentární fetišismus, po celý život bojoval, tkvěly kořeny osobnosti, jejíž subjektivismus se jinak vymyká všem systémům politickým, sociálním i filosofickým.

Z této nesouměřitelnosti s dobou i všemi jejími skutečnými nebo domněnými zákony a tendencemi vyplývá také jedinečnost a nepostižitelnost jeho zjevu. Byl tak málo politikem, že lhostejnost k politickým pojmům naprosto u něho není koketerií. Byl sociálním kritikem, avšak jeho kritika byla zcela kasuistická a bylo jí neznámo, který sociální systém se k ní bude hlásit. Velikost jeho prózy je nepochybná. Avšak tento největší německý prozaik od doby Nietzscheovy nenapsal jediné novely, ani románu, ani kritického nebo dějepisného díla. Může být velikým prozaikem autor, jehož podněty jsou čerpány z nejnepatrnější aktuality, s personáliemi i fakty, nepřesahujícími významem novinářskou nebo literární lokálku? Kraus napsal ovšem drama, největší literární dokument z doby světové války, ve kterém geniální reportáž dorůstá vidin apokalyptických. Leč i největší ctitel musí doznati, že toto drama nemá pravé dramatické struktury a divadelní krve. Ovšem, deset svazků veršů, s řadou básní veliké něhy, jazykové kázně a myšlenkové ryzosti. Ani zde nevyrovná se však tvořivá plastická síla opravdovosti citu a

hloubce ideje... Byl tedy Karel Kraus filosofem, ač bez systému, byl sociologem, náboženským myslitelem? Ničemu by se nebyl tolik podivil, jako takovému tvrzení. Snad tedy byl, probůh, jakýmsi mocným bojovníkem za svobodu, měl-li dosti síly, že se k němu po desetiletí pojila obec tak vroucných vyznavačů? Byl jím. Avšak zase by se mýlil, kdo by soudil, že se jeho pojem svobody kryl s pokrokářstvím, nebo dokonce libertinismem. Nejednou zdál se z jeho díla hovořiti tradicionalismus tak konservativní, že se k němu mohl hlásiti leckterý příslušník starorakouské šlechty a že v něm ožívala roztouženou vzpomínkou Vídeň starého dvorního divadla, největší jeho lásky...

Neudělal to lehké Karel Kraus nikomu, kdo by chtěl definovati jeho myšlenkový odkaz několika pojmy, ani tomu, kdo by ho chtěl charakterisovati zvyklými měřítky literární kritiky a psychologie. Důsledný až k manii, vytrvalý až k nepochopitelnosti, obětavý i ješitný, neúprosný i dojemně laskavý, plný jednostranných křivd i krajní lidské spravedlnosti, jest mezi lidmi saekulárního významu zjevem nejtíže postižitelným. Lekturou pro mládež je vedle tohoto plamene Chesterton nebo Léon Bloy! Od jevu k jevu, od případu k případu rozněcuje se z nejhlubších zdrojů etiky i citu, neopřehýbá o žádný systém filosofický a sociální, satirická obraznost básníka zcela ojedinělého typu a sotva komu podobného. V odporu ke všem teoremům umělecké psychologie, bez plastické goethovské obraznosti vytváří typ umělce a myslitele, v aktualitě kotvícího, k nekonečnosti směřujícího, k jakému není obdoby.

Jest to neutuchající plamen lidskosti, jenž povyšuje tento ďábelský humor, tuto nesmírnou fantasii, toto, prohlédání člověka — z pouhého l'art pour l'artismu. Kraus chtěl arciť být cele jen umělcem a chtěl býti chápán jen z velikosti svého jazyka, posledního soudce lidí i věcí. A přece; těchto sedmatřicet ročníků „Fackel“ — bude-li pochopitelné i příštím pokolením — bude především působit vychovatelsky: nejen jako „Sprachlehre“, nýbrž především jako příklad mravní neúprosnosti, jež nejcitlivěji naslouchá nejtíšíším hlasům svědomí a, sloužíc jim, dovede se rozejít s dobou.

d o p i s y

Přivrženci esperanta nám píší . . .

Praha, la 19-an de aŭgŭsto 1936.

Al la redakcio de la „Přítomnost“

en Praha.

Estimataj sinjoroj,

Travoĝante dum nia turista migrado ankaŭ la ĉeĥoslovakaj respublikon, ni ĉe niaj samideanaj amikoj krom aliaj aferoj informiĝis ankaŭ pri la sintenado de la enlanda preso rilate al Esperanto. Ni scias, ke la ĉeĥoslovakaj gazetoj ĝenerale informas la publikon pri Esperanto kun granda disponemo, kiel tiel granda movado tutmonda certe meritas. Des pli nin surprizis, ke en unu el Viaj lastaj numeroj (la 32-a) aperis artikolo, kiu malfavore al Esperanto anoncis la aperon de iu Occidental.

Ni povas Vin certigi, ke en Svedujo la Esperantista movado estas tre forta organizo kun grandega membraro kaj la enhavo de Via artikulo, kiun oni al ni tradukis, en nia lando impresus kiel absurdaĵo. *Ia Occidental en nia lando estas absolute nekonata.*

Unu el niaj studceloj dum nia vojaĝo estis informiĝi pri la presaj sciigoj pri Esperanto. Ni bedaŭras ke post nia reveno ni en niaj raportoj pri Via ĵurnalo, kies respektivan numeron ni kunprenas, ne povos paroli pli favore.

Nome de la Sveda Esperantistaro:

Hilburd Hansson, Malmö
Harry Nilsson, Malmö
Agda Lindvall, Malmö
Artur Andersson, Malmö

B. G. Dundström, Malmö
Clary Hansson, Malmö
Ester Andrén, Malmö
Helge Andrén, Malmö

Autentičnost podpisů potvrzuje:
Autentikecon de la subskriboj atestas:

Esperantista Klubo en Praha.

Překlad.
Traduko.

Praha, 19. 8. 36.

Redakci „Přítomnosti“

v Praze.

Během své turistické cesty, která nás vedla též Československem, informovali jsme se u zdejších esperantistů mimo jiné též o vztazích zdejšího tisku k esperantu. Je nám dobře známo, že zdejší listy vesměs referují o esperantu s velkou ochotou, jak tak veliké celosvětové hnutí zajisté zasluhuje. Tím více nás překvapilo, že v jednom Vašem posledním čísle (32) byl uveřejněn článek, který vyjadřuje se nepřívětivě o esperantu, oznámil objevení se jakéhosi occidentalu.

Můžeme Vás ujistiti, že ve Švédsku esperantské hnutí je velmi silnou organizací s ohromným počtem členstva a že obsah Vašeho článku, jehož překlad nám byl pořízen, by u nás byl prohlášen za nesmysl. Nějaký occidental je ve Švédsku úplně neznám.

Jedním ze studijních cílů naší cesty bylo informovati se o tiskových cizích zprávách o esperantu. Litujeme, že po svém návratu do Švédska nebudeme moci o Vašem listě, jehož dotyčné číslo si odvážíme, referovati příznivěji.

Jménem švédských esperantistů: podpisy nahoře.

Přivrženci occidentalu nám píší . . .

Vážený pane redaktore,
jistě se teď na „Přítomnost“ sesypou rány v podobě dopisů (nepřečenuji-li zájem o věc) a to s dvou, snad i s tří stran: s jedné strany zaútočí na Vás ve svatém hněvu příslušníci orthodoxní církve esperantské, s druhé skeptikové a zásadní odpůrci „utopické“ myšlenky mezinárodního umělého jazyka. Pak zvláště anglofilové. Mohou protestovat filologové thesí o jazyku, jakožto organismu. Konečně se mohou ohradit idisté (článek nevyzdvihl historickou zásluhu ida). Připusťte tedy k slovu, prosím, ještě occidentalistu, který se raduje z článku pana K. Scheinpfluga. Chci říci jeho čtenářům toto:

Jsem mu zvláště vděčen za konstatování: studium jazyků je příliš obtížné, nákladné a mrháním energií (sc. u většiny lidí); uznání jedné živé řeči za jedinou mezinárodní bylo by nepřipustné a nesnesitelné; angličtina pro svou obtížnou a nepravděpodobnou výslovnost se za mezinárodní jazyk sotva hodí; occidental jest dosti snadno čitelný i anglicky mluvícím lidem, neboť angličtina obsahuje více než polovinu románských kmenů.

Ano, z těchto předpokladů má vycházet každé uvažování o mezinárodním jazyku. A ještě z této: o mezinárodní řeči lze

uvažovat jen s hlediska evropského, resp. evropsko-amerického lidstva, ostatní je utopický nesmysl. Jde o velmi závažný kulturní problém, který se dosud přezírá. Je to také především problém pro malé národy v Evropě. O jazykovém problému u nás přečtete si znovu velmi podnětné myšlenky Masarykovy ve „Světové revoluci“.

Od roku 1918 až dodnes se šíří (jistě ne jenom u nás) pověra o angličtině jako ideální mezinárodní řeči. Dobrá, všeobecně se chválí jednoduchá anglická gramatika a tedy relativně největší snadnost angličtiny. Ale poslyšte na př. tento úsudek: „I ve Švýcarsku, kde angličtina je povinná na středních školách, je málo těch, kteří znají tento jazyk velmi dobře a kteří v něm stále nechybují. Nejsnadnější jazyk národní je ještě příliš těžký pro roli mezinárodního jazyka, neboť dobře se naučit nějakému národnímu jazyku, vyžaduje studium po léta a pobyt v dotyčné zemi.“ To praví Švýcar francouzské národnosti R. Berger, středoškolský profesor, v mezinárodní occ-ské revui „Cosmoglotta“. Aha, řeknete, to je tendenční, bezcenné. Very well! Tedy čtete toto: „Znalost angličtiny má skutečně praktickou cenu jen tehdy, když tuto někdo ovládá tak, aby rozuměl nejen svému učiteli, ale každému rodilému Angličanu. Naučit se anglicky tolik jest možno jedině tenkrát, je-li posluchač vyučován nikoli jedním profesorem, ale velkým počtem Angličanů. — Jest také možno jeti do Anglie a zdržovati se tam v anglických rodinách pro ty, kteří již anglicky mluví, aby se mohli zdokonaliti v konversaci. Bydliti v anglické rodině má ale skutečný význam opět jen tehdy, je-li při tom zároveň v Anglii navštěvována škola a je-li pilně studováno. Jinak se . . . do angličtiny hlouběji nevnikne.“ Tohle praví ve svém prospektu English Institute (spolek Anglický ústav), Praha—Brno, známé učiliště angličtiny u nás (byl přikládán před rokem k novinám). A konečně dnešní praktická výhodnost a snadnost angličtiny není rozhodující. Všechna čest masarykovské rozumné lásce k anglické kultuře, ale nikoli anglické jazykové hegemonii. Ostatně evropská kultura je celkem, v němž anglická jest jen jednou z více rovnocenných složek (a soudím, že francouzská a německá dohromady jsou pro Evropu mnohem cennější). Náš starý a věčně mladý kontinent neklesne na kulturní provincii anglo-americkou. Amerikanismus je dítě snobismu, módy, reflex poválečné situace (jistě demokratické dojmy a naděje, film, sport, auta a Baťa, t. j. fordismus a taylorismus). Sjednocovat Evropany angličtinou znamenalo by stlačit je na úroveň barevných národů. Angličané a Severoameričané by užívali mateřštiny, všichni ostatní by se musili učit cizímu jazyku.

Opravdovou mezinárodní (evropskou) řečí byla kdysi středověká latina. Dnes tuto roli hrají více méně souřadně 3 živé jazyky. To je hrozná brzda mezinárodních styků, které jsou notoricky živější než byly dříve a to malgre tout (isolující tendence fašismů, rozbité světové hospodářství, autarkie). Zdá se mi, že po zániku mezinárodní funkce latiny dlouho Evropa čekala na podobné pojitko a nástroj mezinárodních styků a nyní, když zkušenosti pomohly vytvořit takový nástroj, bude zase tento nástroj snad dlouho čekat na Evropu, která by jej chtěla užívat. I jazykový problém je také problémem sociálním a politickým. Perspektivy všeobecného vývoje jsou nejasné. Bude-li se dnes nesourodá evropská společnost vyvíjet k úplné demokracii, bude otázka umělé mezinárodní řeči oficiálně aktuální (už s hlediska uskutečnitelné rovnosti národů).

Myslím, že occidental, vytvořený estonským (ruským Němcem z Tallinnu) profesorem Edg. de Wahlem je moderním šťastným uskutečněním myšlenky Komenského, významným kulturním dílem. Už dnes může být occidental mnohdy prakticky užitečný. Ovšem praktičtí a strážliví lidé chtějí vědět

něco víc: zda už je hodně rozšířen a jak a kým používán, jaké má vyhlídky pro nejbližší budoucnost atd. Vzpomínám, že právě před 10 lety byl v Praze mezinárodní kongres idistů, na němž horliví occidentalisté diskutovali a occidentalistovali. Přibližně od té doby se occidental propaguje v řadě zemí (occidentalisté jsou ve 30 zemích). Occidental však je a zůstane ještě asi dlouho pouhou soukromou zábavou malé sekty lidí, quantité négligeable. V dohledné době se jistě nestane věcí veřejného zájmu v jednom nebo hned v několika evropských státech. Timeo Danaos et dona ferentes! Čekejte na úspěch mezinárodní pomocné řeči v současné Evropě, když široko daleko se uplatňuje názor, že vše mezinárodní je zavržitelné, záhubné! Praktičtí a strážliví lidé, nezajímejte se o occidental! To není nic pro Vás. Esperantisté, idisté i occidentalisté — to jsou takoví „surrealisté“. A ať si tihle tiší blázni zkusí propagandu v Německu, v Itálii, v Polsku, v Maďarsku! Letos na jaře byli poctěni německou vládou: jejich spolky byly donuceny k likvidaci.

Z krásného hesla naší republiky troufají si sice occ-isté odvozovat naději na úspěch své věci ve světě (sami mají prosté heslo „servicie al homanité“), avšak v tomto pokročilém a velkolepém XX. stol. za posledních 20 let jsme už viděli a zvláště v 5 posledních letech vidíme mnoho důvodů k myšlení schopenhauerovskému. Říkám si tedy s Voltairem, kterého cituje Schopenhauer na začátku svých „Aphorismen zur Lebensweisheit“ (vyd. Reclamky str. 4) „nous laisserons ce monde-ci aussi sot et aussi méchant que nous l'avons trouvé en y arrivant.“ A přece jen právě za posledních 20 let byli jsme svědky pokroku, změn k lepšímu, uskutečňování utopií (rok 1918 a technický rozmach!). Proč bychom se tedy netěšili aspoň naději, že jednou — snad za 50 až 80 let — Spojené státy evropské (Paneuropa) budou potřebovat occidentalů? Ovšem zatím...

Poroučím se Vám, pane redaktore, v dokonalé úctě.

JUDr. K. Š.

Vdaná pracující žena o sobě

Vážená redakce!

Protože pan —ou— v posledním čísle „Přítomnosti“ tlu-
močil názory mnohých mladých mužů, pokládáme za nutné, aby se ozvala také ještě jedna pracující vdaná žena: myslím, že by ti mladí, nezaměstnaní muži udělali dobře, kdyby se starali o odstranění velmi zámožných mladých mužů, kteří ubírají existenční možnost svým kolegům, ač by ze soukromého jmění mohli docela dobře existovat. Kdyby k tomu přidali ještě účinnou a spravedlivou starost o to, aby byli odstraněni přestárlí bohatí pánové, s dávným právem na slušnou pensi a často mnohoobročníci, to by se, pane, uvolnilo míst! A při tom bezbolestně a správně, protože by byli odstraňováni jen lidé existenčně plně zajištění.

To se nedá tvrdit o žádné pracující, vdané ženě v námezdném poměru. Jsou ovšem velmi bohaté a přece pracující ženy,

ale tu jde zpravidla o samostatná podnikání: obchod, průmysl, lékařství a pod. Snadné a jednoduché zjištění by poučilo všechny ty, které zaměstnání žen pálí, že za plat pracují v závislých místech opravdu jen ženy, které musí vydělávat. On to totiž není žádný med nechat domácnost na starost pánu bohu, odejít od dětí, nechat se šikanovat, představenými často bezdůvodně používat za hromosvod nálad, poslouchat při tom nejen šeptané, ale často i velmi hlasité řeči o tom, že „milostpaní užírá potřebným lidem chleba“ a na konec toto tvrzení čísti každou chvíli v tisku.

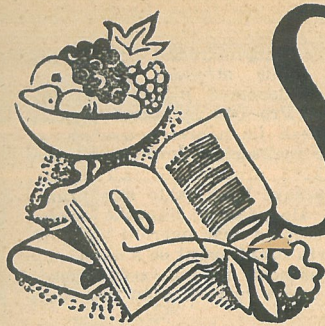
Ujišťuji pana —ou—, že mluvení o propouštění žen z práce je prosazování nároků a práv po cestě nejmenšího odporu, proti nejslabším. Na místa, která by skutečně znamenala dobrou existenci, se nikdo nátlakem na pracující ženy nedostane, protože proti paní továrnici, paní obchodnici, lékařce a pod. stejně žádný nezaměstnaný muž nic nezmuže. To jsou povolání volná, kam se mohl dostat muž, kdyby měl stejné schopnosti a předpoklady dávno dřív než žena. Že se tam nedostal, toho příčinu ať hledá jen v sobě. Podaří-li se mu vyhnat šestistovkovou úřednici nebo prodavačku z chleba, tedy nejen že sám nebude spasen, ale připraví o existenci ještě jednoho většího chudáka než je sám: služku nebo posluhovačku, která v té domácnosti zaměstnané ženy si vydělávala svou suchou skývu. A ve veliké většině případů vezme tím poslední sousto také několika dětem. Protože ti pánové, co mnoho mluví o odstranění vdaných žen ze zaměstnání, zpravidla nemají děti. Jsou to právě mladí muži — obyčejně samotní. Ale spočítejte si, kolik žen pracuje proto, že mají děti. Za to, že splnily svou lidskou a národní povinnost, musejí ty děti nechat cizím a jít za pár stovek do práce, protože jinak by se rodina nenajedla. Existenční minimum 2000.— Kč, které jistě bude celá, po odstranění žen volajících, veřejnost mladých mužů považovat za horentní, není tak strašným, počítá-li se při něm se dvěma dětmi, nebo třeba i jen s jedním dítětem, které studuje. To by si měli ti mladí mužové, kteří nevidí dál než na špičku svého nosu, spočítat. Jakkpak, aby se postavili trochu za požadavek zkrácení pracovní doby, obsazení všech volných míst, která jsou k dispozici a jen pro byrokratickou nehybnost nebo zvůli se neobsazují, hlavně ale za to vyčištění míst, obsazených muži, kteří peníze, pobírané z protekce, kamarádství a pod tlakem tatíčků a strýčků, potřebují rozhodně méně, než vdané ženy svých pár krejcarů. Byla by to sice těžší a nepříjemnější práce, než ukazovat na ženy, protože postižení jsou lidé nedůtkliví a ostře se budou ohrazovat poukazem na to, že nikomu nic není po tom, když zámožný muž si vydělává, přestárlý slouží, vlivný hromadí placené funkce, továrník nutí jednu sílu, aby zastávala čtyři, ale doufám, že pánové, kteří mají dosti síly k tomu, aby stále znovu vyháněli ženy, najdou dosti odvahy a energie, aby se pustili i po cestě většího odporu. Zejména proto, že tato cesta by je skutečně mohla dovésti k cíli a že by nebyla zaplácena hladem dětí pracujících žen.

MS.

Šťěstí potkává lidi v životě, v obchodě i povolání - nejvíce však štěstí potkalo hráčů třídní loterie. Přes 1.300.000.000 Kč bylo jim státní pokladnou beze srážky vyplaceno

2

DIPLOMAT náš nový dopisní papír distinguovaných kruhů vyhovuje nejpřísnějším nárokům vyhraněného vkusu a hodí se znamenitě pro písemný styk s nejváženějšími osobnostmi. Je to bělostný klasicky krásný papír s jemným nelesklým povrchem, obálky jsou opatřeny vložkou z šedého hedvábného papíru (aby byly neprůsvitné). Na skladě jsou čtyři velikosti a zašleme k výběru ochotně vzorky na požádání.
KAREL KELLNER, PRAHA, Václavské náměstí 61 - Dlouhá třída 17

ZPĚV HVĚZD.*

*Jsme hvězdy, které pění.
Zpíváme světle svým;
Jsme ohnivými ptáky;
Letíme nebesy.
Hlasem je naše světlo.
Připravujeme cestu duchům,
Aby duchové mohli kráčet.
Mezi námi jsou tři lovci,
Kteří loví medvědy, —
Nikdy nebylo doby,
ve které by nelovili medvědy.
Shlížíme dolů na horstva.
Ejhle piseň hvězd.*

(Algonkin, Severní Amerika)

* Z dvojčísla Života č. 9—10.

E. F. Burian:

O ÚKOLECH NOVÉHO DIVADLA*

Mluvíme-li o divadle, nesmíme zapomenout, z jakých faktorů se skládá. Nesmíme zapomenout, že divadlo není jen jeviště s kulisovým a kostymním inventářem, ale také hlediště, do kterého denně zasedá jiný reagující člověk, který se tam dostal ne vždycky se zájmem nebo z kulturní potřeby, ale mnohdy zcela náhodně. Úkoly nového divadla jako úkoly starého divadla již od starověku obsahovaly, obsahují a budou obsahovat vždycky osudy, vůli a přání, jak těch, kteří jsou na jevišti a za jevištěm, tak těch, kteří sedí v hledišti. Abstrahovat jeviště od hlediště byla vždycky osudná chyba teoretiků a umělců, která odváděla divadlo od života, dávala mu museální, papírový charakter a vyháněla obecenstvo z hlediště. Úpadek divadla pozorujeme v historii vždycky tam, kde se stává soukromou záležitostí podnikatelů, nebo kde jeviště zleodovatelů povrchní literaturou, která

* Z 9. čísla „Studentského časopisu“.

FEUILLETON

Lev Trockij:

DOBYTÍ ZIMNÍHO PALÁCE

Ze seštitvého vydání monumentálního třísvazku díla „Dějiny ruské revoluce 1905—1917“, jejichž třetí a závěrečný díl se chýlí ke konci, otiskujeme část kapitoly, líčící vítězství bolševiků nad Zatímní vládou.

Život na ulicích, mimo obvod přímo u Zimního paláce, se nezačal do pozdní noci. Divadla a biografy byly otevřeny. Solidním a vzdělaným vrstev hlavně města jako by do toho nic nebylo, že se po jejich vládě stříhli. Redemejster pozoroval u Trojkého mostu chodce, klidně se zastavující, které námořníci nepropouštěli dále. „Nic neobvyklého nebylo lze pozorovat.“ Od známých, přicházejících od Národního domu, se Redemejster za

Politický vliv spisovatelů

Přidruží-li se k nějakému politickému směru slavný spisovatel, má to na voliče větší vliv, než když se k nějakému politickému hnutí přidruží nějaký generál nebo jiný společensky významný hodnostář. Je to staré, věčně se opakující tajemství duchovního vlivu.

Jean de Lignéres

v útěku od problémů společenského života hledala svého genia. Nejslavnější doby divadla nalézáme pravidelně v historiích právě tehdy, kdy umělci tak pochopili svoji dobu, že na ni živě reagovali, že zaujali své diváky svým interesem o jejich osudy, bolesti a radosti, nejslavnější doby divadla nalézáme právě v dobách historických převratů hospodářských, kdy prostě nebylo dost dobře možno utéci s uměním do hrobky, nebo ulétnout na Parnas. Proto mluvit o novém divadle znamená snad spíše mluvit o historii divadla už tehdy, když je nám uloženo mluvit o divadelnictví konvenčním. Konvenční divadlo buď rozmazávalo staré, dávno dobyté i odbyté hodnoty, aneb užívalo jeviště k vylétům do neznáma, které měly zakrýt pravou skutečnost obecenstvu. Pod heslem zábavy a zapomnění dává konvenční divadlo sentimentální kýč nebo bezduché blbinky a ubíjí vkus obecenstva, které, pokud si to vůbec dá líbit, promarní dvě hodiny na drazé zakoupeném sedadle. Úkoly nového divadla jsou tedy především zřejmé v očistné práci jevištní, která má zbavit jeviště zaprášených rekvizit minulosti, šalby a klamu, a touto prací musí nové divadlo v úzké spolupráci s obecenstvem vytvářet ovzduší nového myšlení současné doby, názor, který by vedl oba divadelní faktory, jak jeviště, tak i hlediště, k lepšímu, spravedlivějšímu a zdravějšímu životu. Komediantství, které vyloukalo na svůj poutový buben sprosté, košilaté zápletky a bavilo svými výkřiky zvířecí pudy primitivních lidí, které za důšek a skřívu prodalo tělo i zdravého ducha, bude

novým divadlem zlikvidováno jednou provždy. Konvenční divadlo nebojuje proti nevkusům zábavy, naopak podporuje je. Nové divadlo si nehraje na cudnou Thalii, která se poodhaluje za zvuků Orfeovy flétny pro gaudium arény. Konvenční divadlo vyměnilo pouze svůj poutový komediantský kostým za toalety a fraky hvězd, ale duch zůstal týž. Nové divadlo se stalo zbraní pokroku, vyměnilo svého ducha pod dechem doby a zahodilo konvenční ličidla a kulisy, aby o to lehčeji mohlo jít s dobou, vytvářet její pokrokovou ideologii a stát poctivě vůči svým spolupracovníkům v hledišti tváří v tvář.

V čem vidí nové divadlo svou spolupráci s obecenstvem? V ústupcích zkaženému vkusu? Nikoliv. Chce vytvářet novou jevištní tradici, která by byla základem novému vkusu obecenstva. Tak v čem chce spolupracovat? Chce nalézt v hledišti autora? Ne, protože pak by divák přestal být divákem a stal by se autorem jeviště. Spolupráce nového divadla s obecenstvem není také myšlena pouze kapitalisticky. Divák je jediným konsumentem divadelních hodnot a platí si za ně, nemůže uplatňovat svou vůli konsumenta jinak, než že musí požadovat za své peníze kvalitní výkon. V čem tedy vězí úzká spolupráce mezi jevištěm a hledištěm? V životě samotném! V osudu, který pojí nebo rozpojuje hlediště a jeviště. V dramatu nejdramatičtější, v satirě nejveselejší, v nejbávanější komedii, v tragedii nejtragičtější, v životě jevištních pracovníků a obecenstva, který je poután týmž systémem a uzákoněn

Picasso:

O UMĚNÍ*

Poznání vnějšího světa se mi nejevilo nikdy vskutku pravděpodobné. Je vydáno na milost a nemilost příčinám neomezeným a bez konce. Podříditi zdravý rozum relativitě poznání, budiz ještě. Celý sociální život je na tom založen. Ale nikoli hloubku myšlenky.

Nemůžeme se řídit pravidly poznání, když nasloucháme mluvě duše. Je to větší štěstí, nechat nepředvídané se uskutečňovat, než se o ně přiti.

Co mi může udělat, jestliže náhoda nás vede často na špatné cesty. Alespoň já je nepoznávám. Rád vrhnu kostky pro krásnou myšlenku, i kdyby to mělo v zápětí nebezpečí tisíce omylů.

Nevěřím znalcm duši, že by byla nezbytna součinnost celého člověka, aby dala pravou cenu průkům přímého poznání. V celém člověku je příliš elementů zdravého rozumu, které se vzpírají plnému světlu odhalení. Má potřeby se neshodují vždy, jak oni tvrdí, s vlohami mého ducha a má poznání se obejdou často bez mých uvažování.

Říkají, že je to on v nás, který rozhoduje, že je to on, který jedná a jež je třeba cvičit bez ustání. To je mýtne, až k jistému bodu.

Neříkejte však, že zbytku, nezávislým na nikom, je zbytečno se dovolávat, jako by z něho vycházelo jen více převrátky a podloudnosti — tak přirozeně spojených s ctizádostí myšlenky...

Chovám se ke svému malování, jako se chovám k věcem. Maluji okno, jako bych se díval oknem. Když otevřené okno v mém obraze dobře nevypadá, stáhnú stěnou a zavru je, jako bych to učinil ve svém pokoji. V malírství je třeba jednat přímo jako v životě. Ovšem, že malírství má své konvence, s nimiž musíme počítat, protože nemůžeme jinak. Z tohoto důvodu je třeba mít neustále na očích přítomnost života.

Obrazy, ty děláme vždycky tak, jako princové dělají své děti: s pasáčkami. Nikdy neportretujeme Parthenon, nikdy nemalujeme křeslo ve stylu Louis XV. Děláme obrazy s nějakým městečkem na jihu, s ballíčkem tabáku, se starou židli.

V podstatě je to jen láska. Ať je jakákoliv. A měly by se tím malířům vyřádit oči, jako se to dělá stehličům, aby lépe zpívali.

* Z rozhovorů P. Picassa s E. Tériadem, Ch. Zervosem a z malířova článku „Nešlapte po mém umění“ v americké „Europe“, v únoru 1936 — přel. os. Život č. 9—10.

